పాండవాజ్ఞాతవాసము

గ్రంథకర్తలు:

రామనారాయణకవులు.

ప్రకటనకర్త:

కందుల గోవిందం.

బెజవాడ, కృష్ణాజిల్లా.

హోల్ సేలు:

చందా నారాయణసెట్టి,

బుక్కు సెల్లర్,

సికిందరాబాదు (దక్కన్)

కాకినాడ:

[illegible] ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడెను.

[illegible] 1928. [0-12-0

పాండవాజ్ఞాతవాసము

గ్రంథకర్తలు.

సోమనారాయణకవులు

ప్రకటనకర్త

కందుల గోవింద

సోల్ యేజంటు:

చందా నారాయణసెట్టి,

బుక్కుసెల్లర్, సికింద్రాబాద్ (దక్కన్.)

నాల్గవకూర్పు 2000 ప్రతులు

కాకినాడ.

స్కేప్ అండుకో., కె. సుబ్బారాయుడు బ్రదర్సు వారిచేత

ముద్రింపఁబడిరి.

1928

[వెల రు 0—12—0

ఈ నాటకమునందు వచ్చుపాత్రలు

పురుషులు

ధర్మ, భీమార్జున, నకుల సహదేవులు—పాండవులు

ద్రుపదుఁడు—పాంచాలాధిపతి

బకాసురుఁడు—రాక్షసుఁడు

ధృతరాష్ట్రుఁడు— }
దుర్యోధనుఁడు— } కౌరవులు
దుశ్శాసనుఁడు— }

శకుని—దుర్యోధనుని మేనమామ

విదురుఁడు—కౌరవులమంత్రి

భీష్ముఁడు—కురుపాండవపితామహుఁడు

ద్రోణుఁడు—అస్త్రగురుఁడు

అశ్వత్థామ—ద్రోణునికుమారుఁడు

కృపాచార్యులు—ద్రోణుని బావమఱఁది

ఇంద్రుఁడు—అమరలోకనాథుఁడు

సైంధవుఁడు— దుర్యోధనుని బావమఱఁది

విరటుఁడు—మత్స్యరాజు

కీచకుఁడు— " బావమఱఁది

సుశర్మ—దుర్యోధనుని పక్షమువాఁడు

స్త్రీలు

కుంతి—పాండవజనని

ద్రౌపది—పాండవపత్ని

హిడింబ—భీముని వరించిన దైత్యస్త్రీ

ఇంకను సందర్భము ననుసరించి ఏకచక్రపురమున బ్రాహ్మణ దంపతులు, సేవకులు, మొదలగు వారు వత్తురు.

పాండవాజ్ఞాతవాసము

ప్రథమాంకము.

రంగము:—[కాంపిల్యనగరప్రాంతభూమి—ప్రవేశము

ద్రోణుఁడును, పాండవులును]

ధర్మ—(ద్రోణునిఁజూచి) గురువర్యా ! ద్రుపదునిఁ గూర్చి చెప్పఁద లఁచి మఱచి పోయిరి.

ద్రోణు—అవును. మఱచితిని. (ఇంచుకయూరకుండి) పాంచాలపతి యగు ద్రుపదుఁడును, నేనును నగ్నివేశ్యుఁ డనుమునియొద్ద విద్యనభ్యసించితిమి.

తే. గీ. ఉశరీరముల్ రెండౌచు ◆ నెసఁగెఁ గాని
చిత్తమొక్కటియగుచును ◆ చెలఁగె నవ్వా
డతఁడు నాపైనఁ జూపిన ◆ యలఘుకరుణ
దరమె వర్ణింప నాకును ◆ ధర్మతనయ.

ధర్మ—మహాత్ముఁడవగునీరొడల నట్లు మైత్రిందగిలియుండుట యాత నిపూర్వజన్మసుకృతమే.

ద్రోణు—ఇటువినుము. ఇట్లు మేము విద్యలనభ్యసించుచుండ. నాతఁడొ కనాఁడు నన్నుఁజూచి “మిత్రమా! నేను రాజనైయున్నప్పు

డు నీవు తప్పక నాకడ కరుదెంచి, సత్కారముల నందవలయు"
నని వచించెను.

అర్జు—ఎంతయు శ్లాఘ్యము.

భీము—బ్రాహ్మణులు రాజులకు దైవసమానులు. అందులో నీతిని
హితుఁడవుగూడనై యుంటివి.

ద్రోణు—అంతఁ గొన్నాళ్ళకు ద్రుపదుఁడు. విద్యఁజాలించి తనరాజ్య
మునకరిగి పట్టాభిషిక్తుండయ్యెను. నేనును వివాహమాడి,
పుత్త్రవంతుఁడనై దారిద్ర్యసాగరమున మునుంగుటంజేసి ధనా
ర్జనమునకై బయలుదేరి పరశురాముని సన్నిధికరిగితిని. అమ్మ
హాత్ముఁడు నన్నుఁజూచి,

తే. గీ. యాచకులకిచ్చినాఁడ ద్ర ♦ వ్యంబునెల్ల
ధాత్రితలము గశ్యపునకు ♦ దానమిడితి
నేమిలాభంబు పడయఁగా ♦ నెంచియిటకు
వచ్చినాఁడవు ననుఁజూడ ♦ భవ్యచరిత.

అయిన. నీశరీరమును, శస్త్రములును మిగిలియున్నవి. ఇందు నీకుఁ
గావలసినవి కోరుకొనుమని నుడివెను. అందులకు నేను ముదంబంది
యమ్మహాత్మునిఁ బ్రార్థించి కొన్నియస్త్రముల గ్రహించితిని.

అర్జు—ఆచార్యా! మీరుగూడ మాపితామహుఁడగు గాంగేయుని వ
లెనే పరశురామునియొద్దఁ గొంతయస్త్రవిద్యనభ్యసించితిరా?

ద్రోణు—అక్కడనుంచి నేను తొల్లి ద్రుపదుఁడు చెప్పినవాక్యములు
జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుకొని యతనింజూడనేగితిని.

ధర్మ—ద్రుపదుఁడు మిమ్మతిగౌరవముతోఁ జూచి సత్కరించెనని
తలంచెదను.

ద్రోణు—లేదు. లేదు. దానికి వ్యతిరేకముగా జరిగినది.

అర్జు—ఏమేమి! ఆతఁడు మిమ్ము సన్మానించ లేదా?

ద్రోణు—అతఁడు నన్నుఁజూచి "నీవెక్కఁడ! నేనెక్కఁడ! నేను నృపాలుఁడను; నీవు బీదబాపఁడవు; నీకును నాకును మైత్రియెట్లు; నీవెవ్వఁడవో నేనెఱుంగ; యాచకుల లక్షణం బెఱుఁగఁ జేసితివి. పొమ్ము" అని పలికెను.

ధర్మ—పూజ్యులగు మిమ్మే యట్లగౌరవించెనుగా! ఔరా! రాజ్యమదాంధత్వము! కులకరాళ్ళనుమ్రింగు పారావతమునకు రత్నరాసిలభించినచందమున లోభియగు నాద్రుపదునకుఁ బాంచాలరాజ్యాధిపత్యము ప్రాప్తించినది.

భీము—ధనగర్వము బాల్యమైత్రినిమఱపించినదికదా?

తే, గీ. నిన్ను నారీతిఁ జేసిన ♦ నీచమతిని
దగినవిధమున శిక్షించి ♦ తనరకున్న
ధర్మహానివచ్చునుగదా ♦ ధర్మచరిత
యానతీయుఁడు వానిఁ దు ♦ న్మాడివత్తు.

అర్జు—గురువర్యా!

చ. సెలవిడిపంపిరేనిఁగడుఁ ♦ జెచ్చెర భీముఁడు దోడురాగ స
ల్లలితపరాక్రమక్రమవి ♦ లాసముఁ జూపుచుఁబోయి పార్షదుఁ
గలనజయించి నీదుపద ♦ కంజసమీపమునందునుంతు నా
తులువను దక్కఁకుండ బుధ ♦ తోషక! నీకు ముదంబుగల్గఁగ.

ఆద్రుపదునిబట్టి తెచ్చి గురుదక్షిణగా సమర్పించుకొందును.

ధర్మ—తమ్ముఁడా! దుర్యోధనాదు లందుకేగదా యిప్పుడరిగినారు. వారాతనినిబంధించి తోడ్కొని రాకయుందురా?

ద్రోణు—నాకునమ్మకము లేదు. ద్రుపదుఁడు సామాన్యుఁడుకాఁడు;

ఉ. అతఁడయోనిసంభవుఁడ ♦ హంకృతిఁబూనినవానిదాఁకె వి
ఖ్యాతిగయుద్ధమందు జయ ♦ మందుట యదుస్నితైనఁగష్టమే
నీతెఱఁగెల్లఁగన్గొనితొ ♦ యెంతయుఁ గోరుటఁజేసి కౌరవ
వ్రాతమునంతటిఁ జయము ♦ వారికిఁ గల్గదు నిశ్చయంబుగన్.

అర్జు—తే. గీ. అతఁడయోనిసంజాతుఁడే ♦ యగునుగాక
నిశితనారాచజాలముల్ ♦ నిగుడఁజేసి
వాని దర్పంబు దూలించి ♦ త్వరితగతిని
నీదుసన్నిధిఁ బెట్టెద ♦ నిర్మలాత్మ.

ధర్మ—(తెరలో కలకలమువిని) ఏదియోధ్వని వినవచ్చుచున్నది.

ద్రోణు—(ఎదుటఁజూచి) నేను చెప్పియుండలేదా! అటుజూడుఁడు ద్రుపదుని శరాగ్నిమానలజ్వాలల కాగఁజాలక కురుబలములు వెన్నిచ్చి పరుగిడుచున్నవి.

నకు—గురువర్యా! ఇంకనాలస్యమెందులకు? మాకనుజ్ఞనీయుఁడు.

ద్రోణు—అర్జునా! నీవాతనినిఁ బ్రాణములతోఁ దెచ్చి నాముందుఁ బెట్టవలయును. ఏమాత్రము ప్రాణహాని సలుపవలదు. భీమ నకుల సహదేవులుగూడ నీవెంటరాఁగలరు. పోయిరమ్ము.

(అర్జునుఁడు భీమ నకుల సహదేవులతో నిష్క్రమించును)

ధర్మ—ఆచార్యా! బాల్యహితుఁడగు మిమ్మాలీతిని బరాభవించిన దుశ్చరిత్రునిఁ జంపి రమ్మనక ప్రాణములతోఁ బట్టితెమ్మనియాన తిచ్చితేమి?

ద్రోణు—పరిభవించి విడిచివేసితి మేని యాతఁడుబుద్ధిమరల్చుకొనును.
(ఇంచుకయూరకుండి) మనమాస్థలమునకుఁ జేరి రణచిత్రముఁ జూచుదము.

(ఇరువురును కొంతదూరమునడచి కూర్చుందురు.)

(తెరలో కలకలము)

ద్రోణు—ధర్మతనయా! అటుచూడుము. ద్రుపదునకును నర్జునునకును గలహ మెంత ఘోరముగ జరుగుచున్నదో!

ధర్మ—(పరికించి) ద్రుపదుని పరాక్రమము వర్ణనాతీతమైయున్నది. మీరు చెప్పినట్లతఁడు సామాన్యపరాక్రమవంతుఁడు కాఁడు.

ద్రోణు—

ఉ. అతఁడు సర్వలోకముల ♦ నాజి జయించెడువాఁడదైన నీ
చేతములోనసందియముఁ ♦ జెందఁబనేమి బలారిపుత్ర వి
ఖ్యాతశరాగ్నిలో మిడుత ♦ యై పడుమాటయె సత్య మీవునుం
జాతువుగాక యావృషత ♦ సూనుఁడు పొందునవస్థధర్మజా!

ధర్మ—(తేఱిపాఱఁజూచి) ఆచార్యా! నీవు చెప్పినమాట నిశ్చయమే. అదిగో! ద్రుపదుఁడు విగతరథుఁడైనాఁడు. (మరలఁజూచి) మన యర్జునుఁడు రథమునుండి లంఘించి ద్రుపదునినొడిసిపట్టి యిట్లు దెచ్చుచున్నాఁడు.

(బంధింపఁబడిన ద్రుపదునితో నర్జునుఁడు ప్రవేశించును)

అర్జు—(ద్రుపదుని గురుని ముందుపెట్టి) ఆచార్యా! ఇదిగో; గురుదక్షిణ సమర్పించుకొనుచున్నాను.

ద్రోణు—(ద్రుపదునిఁజూచి పరిహాసముగా) ఓహో! వీరెవరు? రాజ్యైశ్వర్యభోగసంభావితాహంకారముచేత బాల్యమైత్రిని మఱచి నిండుసభయందు నన్ను నిరాదరణ మొనర్చిన ద్రుపద మహారాజులా యేమి?

తే. గీ. బలపరాక్రమవిక్రమ ♦ వంతులై; య
శేషసైన్యపరివృతులై ♦ చెలఁగుచుండి

పట్టువడిరె పాంచాల భూ ♦ పాలవరులు
వింతగాఁదోఁచుచున్నది. ♦ స్వాంతమునకు.

తే. గీ. స్థానబలిమిచేత స్వామహా ♦ స్థానమందు
మమ్ము దెగడుటకుఁ గారణం ♦ బైనభూరి
రాజ్యవైభవభోగము ♦ ర్వారగర్వ
మిప్పుడఁడఁగియుండెనుగా! మ ♦ హీతలేశ!

ఇప్పుడయినను నీదుద్రుపదమహారాజులు మమ్ము గుర్తించిరా? (ఇంచుక కోపముతో)

శా. ఓరీపార్షత! భూమినాయకులు లే ♦ రో ధాత్రినిత్యంబు న
త్కారుణ్యంబున భూమిదేవతతినిఁ ♦ గాపాడిరక్షింపరో
పారంపర్యపుమైత్రివారలను సం ♦ భావించి పూజింపరో
యేరైనన్ నినుబోలె దుష్టమతులై ♦ యీరీతినిందించిరే?

ధర్మ—(ద్రుపదునిఁజూచి)

తే. గీ. తనకుఁగల్గినసంపద ♦ తనదుహితులు
బంధుజనులనుభవింప ♦ వలయు నట్లు
గాక యొరులకు నీకుండ ♦ గర్వమూను
వానిభాగ్యంబు కాల్పనా ♦ వసుమతీశ.

ద్రోణు—(ద్రుపదునిఁజూచి) ఓరీ! ద్రుపదా! మనమిరువురమును మాతండ్రియాశ్రమమున వృద్ధిపొందలేదా? ఒకక్షణమైన నడబాయకుండ స్నేహముతో మనము మెలఁగలేదా? అగ్నివేశ్యునియొద్ద మనము విద్యలనేర్వలేదా? అట్టి దినములలో "నేను రాజ్యభారమువహించియుండు కాలమున మన్నికటమున కీవు రావలయు" నని నీవు పలికి యుండలేదా? (ఇంచుకయూరకుండి) నేను వచించిన వాక్యములలో నేమైన నసత్యమున్నఁ

చెప్పుము. నీయవినయబుద్ధియు, నీగర్వమును విదితమయ్యెనే గాని నీవు నన్ను బరాభవించినందువలన నాకుఁ గొంతయేమి కల్గినది. దుష్టచిత్తుఁడవగునీవు విశ్వసుమనోమాన్యుఁడైన యా పృషతరాజేంద్రుగర్భమున గరళము క్షీరజలరాశిని బుట్టిన చందంబునఁ బుట్టితివి. నీవుమాకొనర్చిన పరాభవమున కిప్పుడు నీవు మాచేతఁ జిక్కినందుకు నిన్నేమిచేసినను చేయఁగలము. మమ్మడ్డువారెవ్వరు? కాని నీతండ్రి నాతండ్రికిఁ బరమహితుం డగుటంజేసి క్షమించి విడుచుచున్నాను. (అర్జునుని జూచి) అర్జునా! ఈతనిని బంధవిముక్తునిఁ జేయుము?

అర్జు—(అట్లు జేయును)

ద్రోణు—ద్రుపదా! ఇఁకఁ బురంబునకరిగి బుద్ధిగలిగి వర్తింపుము.

ద్రుప—(తనలో) ఈభూసురుండు నన్నింతగాఁ బరాభవించినాఁడు. సురాసురులకజేయుఁడవగునన్ను విజయుఁ డవలీల గెల్చినాఁడు. కానిమ్ము; ఇప్పుడు నేను చింతించినందువలనఁ బ్రయోజనము లేదు. తపంబొనర్చి ద్రోణునివధింపఁజాలిన పుత్రుని, అర్జునునకు భార్యగాఁ దగినపుత్రికను గాంచెదఁగాక (నిష్క్రమించును)

ద్రోణు—(అర్జునునిఁజూచి)

ఉ. ఛాత్రుఁడవన్ననీవె కడు ♦ సాహసవృత్తిని బూని ధీజన
స్తోత్రుఁడు వాయునందనుఁడు ♦ సొంపుగఁ దోడగుదేర నాజిలో
ధాత్రివిభుండు పార్షతుని ♦ దాకి జయంబువహించి దేవతల్
స్తోత్రముసేయఁ బెట్టితివి ♦ శూరుని వానిని నాదుసన్నిధిన్.

నీవలన నాపరాభవము పోయినది. (ధర్మరాజాదులనుజూచి) ఇంక మనము పురముఁజేరుదము రండు.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

రంగము:—[హిడింబాసురునివసము.—భీమరక్షితులై ధర్మార్జున
నకులసహదేవులు-కుంతియు నిద్రించుచుందురు.]

భీము—(తనలో విదురునుద్దేశించి) అహా! విదురా! నీవెంతటిపరమ
ధార్మికుఁడవు! నీవు కౌరవులయొద్దనున్నను నిరంతరముమాశ్రే
యమునే కోరుచుందువుగదా!

తే. గీ. నీదుసత్కృప చేతను ♦ గాదె లక్క-
యింట నగ్నిలోఁ బడకుండ ♦ నిట్లు చేరఁ
గల్గినార మీవనభూమిఁ ♦ గాక యున్నఁ
బ్రదికియుందుమె మేము ధ ♦ రాతలమున.

నిన్నుఁ బ్రాణదాతవని పలుకవచ్చును. ఖనకునిచేత వార్త పంపకపో
యినచో, నాతఁడు బిలము త్రవ్వకపోయినను, మేము బ్రదికియుందు
మా! (దుర్యోధను నుద్దేశించి) ఓరీ! కులపాంసనా! దుర్యోధనా! ఇట్టి
ద్రోహబుద్ధి నీకేలజనించినది! మమ్ము జంపఁదలఁచియేకదా, నీతండ్రి
తో మంతనములాడి, వారణాసికిఁబంపి, లాక్షాగృహమునిర్మించి దాని
కగ్నిఁబెట్టించితివి! ధర్మవర్తనులను నిరంతరము భగవంతుఁడు రక్షింప
కయుండునా? (నిద్రించుచున్న ధర్మజాదులనుజూచి) ఆహా! వీరంద
ఱును మొదలుదెలియక నిద్రించుచున్నారు.

మ. చతురంభోధిపరీతమైన ధరణీ ♦ చక్రంబునం గల్గు భూ
పతులెల్లన్ నిరతంబుఁ గొల్వఁగను సౌ ♦ భాగ్యంబునం బొల్చు నీ
క్షితిపాలోత్తముఁడైన ధర్మజుఁడు వా ♦ సింబాసి ఘోరాటవిన్
క్షితిపైఁ బండెను దీనికేమనుచు నేఁ ♦ జింతింతుఁ జిత్తంబునన్.

(అర్జునునిఁజూచి)

చ. సమరమునందు శత్రువుల ♦ శౌర్యమడంచెడి యస్త్రవేత్తయున్
సమహితసద్గుణుండు; మధు ♦ సూదను బావమఱంది, యిట్లు సా

> త్యాజ్యములనువీడి నేలపయి ♦ నక్కుట మెనురుచేర్చి; భారతీ
> రమణుని వ్రాతదాటఁగఁద ♦ రంబగునే యలనెట్టివారికిన్.

ఎందఱన్నను-వానఱన్నను నెఱుంగని సుకుమారశరీరులగు మాద్రీత నయులెట్లు నిద్రించుచుండిరో!

> తే. గీ. కుంతిభోజునిగారాము ♦ కూతురీమె
> వాసుదేవుని మేనత్త ♦ పాండుపత్ని
> సౌధములయందుదీపించు ♦ చాన, యకట
> కటికినేలను నిద్రించెఁ ♦ గాలగతిని.

మేమిట్టికష్టములకుఁ బాల్పడుదుమనియెన్నఁడును నెఱుంగమైతిమికదా! (కృష్ణునుద్దేశించి) కృష్ణా! నీమేనత్తకుమారు లీరీతినుండఁగా నీవూరకొనుట ధర్మమా! (ఇంచుకయూరకుండి) అహా! వీరందఱును సంపూర్ణనిద్రావస్థనున్నారు. నాకు మిక్కిలి దాహమగుచున్నది. నిద్రలేచిన పిదప వీరికిఁగూడ దాహముగావలసివచ్చును. ఈసమీపమున సరోవరమున్నదేమో చూచి దాహముఁదీర్చుకొని వీరికిఁగూడదెచ్చి యుంచెదఁగాక—(నిష్క్రమించును)

(తెరలో)

సోదరీ! హిడింబీ! నేఁడు మనవనమున కెవ్వరో నరులు వచ్చినారు, వారిం జంపి తెచ్చి నాకాహారముగ వండిపెట్టుము?

భీము—(ప్రవేశించి) ఇప్పుడేవియో భయంకరార్భాటములు వినవచ్చినవి. ఇయ్యది రాక్షససంచారమగువనము కాఁబోలు! (ప్రవేశించి) వీరింకను నిద్రించుచునేయున్నారు.

హిడిం—(ప్రవేశించి) ఓరీ! దుష్టమానినులారా! నేఁడు మిమ్ముఁజూచుట నాకుఁ గనులపండువుగనున్నది. (నిద్రించుచున్న వారిమీఁదకుఁ బోఁబోయి భీముని జూచి యాగును.)

భీము——(తనలో) ఇదియొకరాక్షసి. దీనివికృతాకార మెట్టివారికైనను భయముపుట్టించును.(ప్రకాశముగా) దుష్టనక్తంచరీ! నీరూప మునకును, భయంకరారావములకును నిక్కడ భీతిల్లువా రెవ్వరును లేరు. నీకుఁ బ్రాణములపై నాశకలదేని యావలకుఁ బొమ్ము.

హిడిం——(భీమునిఁజూచి-తనలో) భళిరా! ఈతనిదివ్యమంగళరూపము! మానవులలో నిట్టిసుందర దేహులుందురా! మాయన్న పంపున వీరినిఁ జంపుటకు వచ్చితినిగాని యిప్పుడిందులకుఁ జిత్తము స మ్మతింపక యున్నది. నాచిత్త మీ మహాపురుషునియందుఁ జిక్కినది. ఇఁక నేను నావికృతరూపమును విడిచి దివ్యసుందరినై యరుదెంచి యీపురుషాగ్రగణ్యునితో నాయభీష్టముఁ దెలిపి కృతార్థనయ్యెదనుగాక! (నిష్క్రమించును.)

భీము——(తనలో) ఈదైత్యాంగన నావాక్యములకు భయంబంది యరి గెను కాఁబోలు. ఏమైనను నేను జాగరూకుఁడనై యుండవ లయును.

హిడిం——(సుందరియై ప్రవేశించును.)

భీము——(చూచి-తనలో) ఈయర్ధనిశియం దిట్లు వచ్చిన యీకాంత యెవ్వరోకదా! ఈమెశరీరకాంతులు వనమంతయుఁ బ్రకాశింపఁ జేయుచున్నవి. ఇదియొక దైత్యమాయగా నుండనోపు.

హిడిం——(భీమునిఁజూచి) మహాపురుషా! నమస్కారములు. నీవెవ్వరవో నే నెఱుంగను, అర్తనై నీసన్నిధి కరుదెంచితిని. కరుణించి నా యభీష్టముఁ దీర్పుము,

భీము——(తనలో) ఈమె యభీష్ట మేమైయుండును. (ప్రకాశముగా)

తే. గీ. ఎవ్వతెవునీవు సుంటిరా ♦ నేల? నర్థ
రాత్రిసమయంబునందు న ♦ రణ్యమునకు

నన్నుఁ బ్రార్థింపఁగా నేల నాతి! నీయ
భీష్టమెట్టిది తెలుపుమీ వినెదు వాఁడ.

నీ కెవ్వరివలననైనను హానిసంభవింప లేదుకదా? అట్లయినచో శరణాగతత్రాణ బిరుదాంకితుఁడగు భీముఁడు సైపఁడు.

హిడిం—(తనలో) ఈతని వాక్యములవలన నితని పేరు భీముఁడని తెలియుచున్నది. ఓహో! వీరు పాండవులు కాఁబోలు! (ప్రకాశముగా) నాయభీష్టముఁ దెలుపుమనినందులకు మహాసంతోషము. సుందరాకారా! ముందుగ మీరెవ్వరో యెఱుంగవచ్చునా?

భీము—మేము పాండురాజనందనులము. (ధర్మరాజాదులఁ జూపుచు) అతఁడు నాకగ్రజుఁడగు ధర్మరాజు—అతఁడు నాతమ్ముఁడర్జునుఁడు. వారిరువురును నకులసహదేవులు, ఆయమ మాతల్లియగు కుంతి.

హిడిం—మహాపురుషా! ఇయ్యది హిడింబాసురునివనము. నేనాతని చెల్లెలను. నన్ను హిడింబియందురు. మీరందఱును నివ్వనమునఁ బ్రవేశించిన జాడఁ గనిపెట్టి మాయన్న మిమ్ము వధించిరమ్మని పంపఁగా వచ్చితిని. కాని, నీసుందరరూపముఁ జూచినంతనే చిత్తము మాఱిపోయినది, ఇఁక నన్నుఁ జేపట్టి రక్షింపుము?

భీము—(తనలో) ఇట్టిభువనమోహిని రాక్షసులయందుండునా?

హిడిం—వీరాగ్రేసరా! ఆలోచించుచుంటివేమి? ఆలస్యమునకు సైపఁజాల. నాయభీష్టము దీర్చితివేని, నావలన మీరనేకసహాయములనందఁగలరు.

భీము—మాంసాశనివగు నీవలన మాకేమి సాయమందును?

హిడిం—మాయన్నకుఁ జిక్కకుండ మిమ్ము రక్షించెద. అతఁడు వచ్చునేని మిమ్ములఁ జంపును.

భీము—మీయన్న సంగతి జెప్పి నన్ను భయపెట్టఁ జూచుచుంటివా?

తే, గీ. అష్టదిక్పతులంగూడి ♦ యమరవిభుఁడు
వచ్చుగాకను నాతోడ ♦ భండనంబు
సలుప; నిసుమంతభయమంద ♦ బాల! వినుము
దైత్యనాథుని బలమున్నఁ ♦ దలఁపనేల.

ఇదియేకదా నీవు చేయనెంచిన సహాయము! నేను నీయన్నకు భీతిఁజెందువాఁడనుగానని తెలియుంగుము.

హిడిం—వీరపురుషా! అవివేకమున బలికితిని. ఆగ్రహింపవలదు. క్షమించి నాయభీష్టముఁదీర్పుము—

భీము—నీవు దైత్యాంగనవు. నేను మానవుఁడను. నీకును, నాకును సంబంధమెట్లు కుదురును. ఇంక నీవనికిమాలిన ప్రశంస విడిచి సత్వరముగఁబోయి మీయన్నను బంపుము. వానిం దునుమాడి యరణ్యమున రాక్షసభయము లేకుండఁ జేయుదును.

హిడిం—నీవు నాయగ్రజుని వధించినను సమ్మతింతును. నేను దైత్యాంగనని నీవు శంకింపఁబనిలేదు. నేను కామరూపిణిని. ఖేచరీ విద్యాప్రభావమున నెప్పుడేరూపము గావలసిన నప్పుడు దానిం బొందెదను.

భీము—(తనలో) ఈకాంత తనకు నాపైనున్నవలపుచే నగ్రజుని వధకుఁగూడ సమ్మతించుచున్నది.

హిడిం—వాయునందనా! అన్నము పెట్టవచ్చినవా రెవరైన నిరాకరింతురా? మార్గమధ్యమున ధనముదొరికిన నెవరైనఁ గాలఁదన్నుదురా? నిన్ను గామించివచ్చిన నన్ను రక్షింపకుండుట ధర్మమా! రక్షింపుము—

(పాదములపైఁ బడును)

(తెరలో)

ఏమే హిడింబీ! ఆ మానవాధముల వధించి తీసికొనిరమ్మని నీకు
వచింపఁగా, నేఁ జెప్పినమాటలు మఱచి, యాపురుషునితో నేమో
సరసములాడుచున్నావా ? కానిమ్ము; ఇదిగో వచ్చుచున్నాను.

హిడిం—(భయము నటించుచు) వీరాగ్రేసరా! కోపమూర్తి నాయన్న
యిట్లు వచ్చుచున్నాఁడు—రక్షింపుము.

భీము—అబలా! భయమందవలదు. నీయన్నను నిమేషములోఁ జంపి
వచ్చెదను. అతఁ డిక్కడకు వచ్చెనేని మావారికి నిద్రాభంగ
మగును. కావున నీవు వీరిని జాగ్రత్తగాఁ గాపాడుచుండుము.
నీయన్నను మర్యాదఁ జేసి వచ్చెదను.

(నిష్క్రమించును.)

ధర్మ—(అదరిపడి లేచి) ఇప్పుడేదియో భయంకరధ్వని వినవచ్చినదే.
(ప్రక్కం జూచి) నాతల్లియు సోదరులును నిద్రించుచునే యు
న్నవారు. అక్కటా! నాతమ్ములీ నేలపై నెట్లు శయనించిరో—
పరుల కెన్నఁడును నమస్కార మొనర్చి యెఱుంగని వీరు; వరాంగన
ల నాశించి యెఱుంగని వీరు; కలనైన నసత్యమాడి యెఱుంగని
వీరు; విధికృతమున నిట్టి స్థితి నుండిరి కదా! (తల్లిం జూచి) అమ్మా!
నీవు మాతండ్రి యున్నప్పు డెట్టిసౌఖ్యముల నందియుంటివో కా
ని, మామూలమున నెప్పుడును కష్టములనే యనుభవించుచుం
టివి. తల్లీ! నీకడుపుచలవచేత మేమందఱమును దుర్యోధన
నిర్మిత లాక్షాగృహాగ్ని జ్వాలలఁబడి దగ్ధులము గాకుండ బ్రదికితిమి.
(ప్రక్కం జూచి) తమ్ముఁడా!! భీమన్నా! ఏమి పలుకవు? (ఇటు
నటు జూచి) తమ్ముఁడా! నీ వెచ్చట కరిగితివి? మాతోఁ గష్టము
లందలేక నీదారి నీవు చూచుకొంటివా ?

హిడిం—దేవా! మీసోదరుఁడీప్రాంతమునయున్న హిడింబాసురునిఁ జంపనరిగినాఁడు. ఇప్పుడే రాఁగలఁడు. అతఁడరుదెంచువఱకును మిమ్ము రక్షించుభారము నాపైఁ బెట్టినాఁడు.

ధర్మ—తమ్ముఁడా! నీకిదేమిసాహసము! మాలో నెవ్వరినైన సహాయముఁగొనకుండ నొంటిగ నేగితివేల?

(కుంతియు, నర్జునాదులును మేల్కాంతురు.)

కుంతి—(ధర్మరాజునుఁజూచి) కుమారా! ఇదియంతయు రాక్షసులు సంచరించు మహారణ్యము కాఁబోలు! మనభీముఁడేడి?

ధర్మ—హిడింబనామకదనుజునివధింపఁ బోయినాఁడఁట.

కుంతి—అక్కటా! ఇది యేమి సాహసము. కుమారులారా! నాచిత్తమున భయముకలుగుచున్నది.

ధర్మ—అమ్మా! నీవు భీమునిఁగూర్చిభయమందవలదు. (అర్జునునిఁజూచి) అర్జునా! నీవు బాణపాణివై భీముఁడరిగిన ప్రదేశమునకేఁగి యతనికిసహాయమొనర్పుము?

అర్జు—ఇదే పోవుచున్నాను—(నిష్క్రమించును.)

కుంతి—(హిడింబినిఁజూచి) ఇంతీ! నీవెవ్వరవు? ఇయ్యరణ్యమున కేల వచ్చితివి? మమ్ముఁజంపుటకువచ్చిన దైత్యకామినివి కావుకదా?

హిడిం—తల్లీ! నీవుతలంచినట్లు నేను దైత్యవనితనే ఇప్పుడు నీనందనుఁడు నాయగ్రజునే చంపుటకరిగినాఁడు. తొలుత నాయగ్రజునిపంపున మిమ్ముఁజంపుటకే వచ్చితినిగాని, మీభీమసేనునిఁ జూచి చంచలితస్వాంతనైతిని. అతఁడే నాకిఁక నాథుఁడును, దైవమునైయున్నాఁడు.

(తెరలో)

అన్నయ్యా! భీమసేనా! తెల్లవారవచ్చుచున్నది. ఇఁక వానిం దెగటార్పుము.

ధర్మ—మనయర్జునుఁడు భీముని గలిసికొనివాఁడు. తమ్ముఁడు సుఖము గా వచ్చుఁగాక?

కుంతి—(హిడింబినిఁజూచి) దైత్యాంగనా! మేము నరులము. నీవు నర హంత్రివి. అట్టిచో నిన్నుఁగైకొనుటకు నాతనూజుని చిత్తమెట్లు సమ్మతించును. నీవీయాసవదలుము. ఇంతవఱకును మమ్ము రక్షించినందులకు నీయెడల మేము సర్వదా కృతజ్ఞులమై యుందుము.

హిడిం—(రహస్యముగా) కుంతీమహాదేవీ! నీకుఁదెలియని ధర్మమేమున్నది. సుందరులగు పురుషులనుఁజూచిన స్త్రీలు మోహమందుట సామాన్యమైనసంగతియే. భీముఁడే నాకుఁ బ్రాణేశ్వరుఁడని తలఁచి నాయగ్రజునిఁగూడ విడిచివచ్చినాను. నీతనయుఁడు నన్ను గ్రహింపఁడేని, యాతనిచరణసన్నిధిని ప్రాణములు వాయుదును ; ఇదియే నానిశ్చయము.

ధర్మ—(ఎదుటఁజూచి) అడుగో భీముఁడు విజయలక్ష్మీలాలితుఁడై యర్జునునితో వచ్చుచున్నాఁడు?

(భీమార్జునులు-ప్రవేశింతురు.)

ధర్మ—తమ్ముఁడా ! వచ్చితివా ?

కుంతి—కుమారా ! ఇంతసాహసము తగునా?

నకు—అన్నయ్యా ! మమ్ముఁ బిలువకుండ నొంటరిగ నేగితివేల ?

భీమ—మీరును నిద్రాభంగ మేల కలుగఁ జేయవలయును ? ఇదియుం గాక యారక్కసునివధించుట కింతమంది కావలయునా ? (హిడింబినిఁజూచి) ఈమె యాదైత్యుని సోదరియే. దీనింగూడ వధించెదఁగాక ! (మీఁదకుఁబోఁబోవును.)

ధర్మ—(వారించి) తమ్ముఁడా! స్త్రీలమీఁదనా నీవు బలముఁ జూపిం చెదవు?

తే. గీ. చంపఁదగినట్టి దైత్యునిఁ ♦ జంపినావు
తరుణిపై శౌర్యమునుజూపఁ ♦ దలఁతువేల
యీమె మనసార నిన్నుఁగోరి ♦ యిట్లువచ్చెఁ
గరుణఁజూచుచు గ్రహియించి ♦ కావుమనుజ!

ఈమె దైత్యకాంతయైయగును గాక! మహాజ్ఞానసంపన్నురాలువలె నున్నది. తనచిత్తము నీయధీనముఁ జేసి వచ్చిన కాంతను విడనాడుట ధర్మము కాదు.

హిడిం—(కుంతినిఁ జూచి రహస్యముగా) సమస్తస్త్రీరహస్యముల నెఱిఁగిన నీవైనను నీసుతునకు దెలిపి నన్ను గ్రహించినట్లు చేయుము. లేదేని నాప్రాణము లిచ్చుటనే విడిచి ముందుజన్మమునకైన నీతనినిఁ బ్రాణేశ్వరునిగాఁ బడసెదను (అందఱునువిను నట్లు) నన్ను సామాన్యదానవకామినిగా భావింపవలదు. నావలన మీకెట్టి దుర్ఘటకార్యమైనను నెఱవేఱును. మీకు ముందు వచ్చుసంగతులన్నియుఁ దెలుపుచుందును. మీరిక్కడనుండి తిన్నగాఁ బోయితిరేని, శాలిహోత్రుఁడను మునీంద్రునియాశ్రమమును జూడఁగలరు. అందొకకాసారము, వనస్పతియు నుండును. ఆసరోవరజలములు ద్రావిన నాకలిదప్పులుండవు. మీర క్కడనుంటిరేని వ్యాసుఁడరుదెంచును.

కుంతి—(తనలో) ఈమెమహామహిమగల దివ్యవనితవలె నున్నది. (భీముని జూచి) వత్సా! భీమా! నీవీమెను గ్రహింపుము. (హిడింబినిఁ

[illegible]బి) నీవుత్తమస్త్రీగుణములు కలిగి భీమునకుఁ బ్రియము సేయుచుండుము.

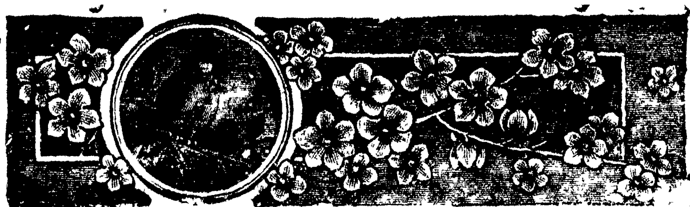
భీము—అమ్మా! నీయానతి కన్యథా వర్తింపఁజాలను. ఇక్కాంతతో నందనోదయమగువఱకును నుండెద.

ధర్మ—అట్లయగుఁగాక! ఈహిడింబి చెప్పినట్లు మనము శాలిహోత్రుని యాశ్రమమునకుఁ బోవుదము. రండు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రథమాంకము.

పాండవాజ్ఞాతవాసము.

ద్వితీయాంకము.

రంగము:—ఏకచక్రపురము:—బ్రాహ్మణగృహము.

(ప్రవేశము:-భర్త భార్య పుత్త్రుఁడు పుత్త్రిక.)

భర్త—హా దైవమా! నీవు మాయింతము జాడఁదలఁచితివి కాఁబోలు! ఆదుష్టరక్కసున కాహారంబుగాఁ బోవుటకు నేఁడు మావంతు వచ్చినది. ఆనక్తంచరున కెవ్వరిని నాహారముగా బంపుదును? విధ్యుక్తప్రకారమున మత్పరిణేతయై, ధర్మచారిణియు, వినయవతియు ననువ్రతయు నగు నిక్కుటుంబిని నెక్కరణిఁ గ్రక్కున రక్కసున కాహారంబగుమనియనుపుదు! అధికధర్మప్రవృద్ధిగాఁదగినవరున కర్పింప విధాతృనివలనఁ బడసిన యిక్కుమారి, నతిబాల, దీనియందుద్భవిల్లు దౌహిత్రలాభంబు దొలంగ నత్తెఱంగున నారాక్షసున కశనంబగుమని విసర్జింతు! అస్మదీయపిండోదకప్రదాననిదానుండును, వంశవర్ధనుండును, బిత్రౄణమోక్షణుండును నగు నిక్కుమారునెఱిఁగియుఁ దానిం జూచిచూచి యెప్పగిది నప్పిశితాశి వాతందోత్రు! నజీవుఁడ

నై యిట్టికఠినకర్మ కొడంబడఁజాల. అద్దానవునకే నే భక్ష్యం
బయ్యెద.

భార్య—ప్రాణేశ్వరా! ఏలయీరీతిఁ జింతించెదరు ?

తే. గీ. ఘోరవిపదంబురాశిలోఁ ♦ గూలినాము
దానిఁ దరియింప మనకును ♦ దరము కాదు
చింతఁబొందఁగనేటికిఁ ♦ జిత్తమందు
నసుర కాహారముగ నేన ♦ యరుగుదాన.

మీరు ధైర్యమున నుండుఁడు. వంశవిస్తారకుఁడగు తనయుఁ డున్నాఁడు.
అదిగో పుత్రిక! ఇఁక నేమి కావలయును?

తే. గీ. భవ్యగుణమూర్తి యైనట్టి ♦ వరునిఁ దెచ్చి
కన్నకు వివాహ మొనరించి ♦ వన్నె మీఱ
నీసుతునిఁ జూచుచు ♦ నెట్టులెటులో
కాలమును వెళ్ళఁదీయుఁడు ♦ కలుషరహిత.

భర్త—ఎంతకష్టమెంతకష్టము! ఎన్నఁడును నిన్ను విడిచి యుండనని య
నలుని సమ్ముఖమున బాస జేసి నిన్నుఁ గైకొని యిప్పుడసురవా
తం ద్రోయుదునా? పుత్రి పుత్రరత్నంబులఁ జూచుకొనుచు నీ
వుండుము. నేనరిగెద.

భార్య—నాథా! మీరేగవలదు. ప్రాణములు విడిచియైన భార్య భర్త
కు హితము సేయవలయును. ఇదియుంగాక;

తే. గీ. భర్త కంటెనుముందు స్వ ♦ ర్గంబు చేరు
సతి జగంబులయందు య ♦ శంబుఁగాంచు
భర్తృహీనయౌ సత్కాంత ♦ బ్రతుకుజనుల
చేఁ గను నసహ్యముగను వీ ♦ క్షింపఁబడును.

మఱియు భార్య మరణించెనేని భర్తకుఁ బునర్దారాసంగ్రహమున కధి
కారముకలదు.

పుత్రి—జననీజనకులారా! ఏలమీరీరీతిని విచారింతురు? మీరునన్నుం తకాలము పెంచినను నేను మీదాననుంగాను. నన్నొరులకిచ్చుటకన్న మీప్రాణసంరక్షణార్థమై యసురునివాతం బడవేయుట మిగుల పుణ్యము. ఇఁక నన్ను బంపుఁడు.

బ్రాహ్మ—పుత్రీ! నీ వేగవలదు.

పుత్రి—తల్లిదండ్రులారా! మీరెవ్వరును బోవలదు; నన్నుఁబంపుఁడు.

బ్రాహ్మ—కన్నకొడుకును నిన్నట్లు పంపుదును, (భార్యనుగాంచి) రమణీ! నేనరిగెదను. బిడ్డలఁజూచుకొనుచుండుము.

(అంత కుంతి-ప్రవేశించును)

కుంతి—(తనలో) పాప మీయింటిలోని వారందఱును నెందులకో నేఁడు మిగుల దుఃఖించుచున్నారు. (సమీపించి) బ్రాహ్మణోత్తమా! మీరీరీతిని శోకించుచుండుటకుఁ గారణమేమి?

బ్రాహ్మ—అమ్మా! ఏమిచెప్పుదును? ఈపురమున కనతిదూరమున నున్న యరణ్యమున బకాసురుఁడను నొకదానవుఁడున్నాఁడు. ఆదుర్మార్గుఁడు పురమునఁ బ్రవేశించి యిచ్చవచ్చిన లీల మానవులను జంపుచుండఁ బురజనులందఱును భయమంది, వానితో బ్రతిదినమును బురిలోనికివచ్చి ప్రజలను హింసింపవలదనియు, నింతటినుండి యనుదినము నిలువరుస నొక్కమానిసిని, రెండెనుబోతులఁ బూన్చిన శకటంబుపై వివిధభక్ష్య భోజ్యములతో భోజనమును బంపుచుండుమనియు, నొడంబడికఁ జేసికొనిరి. ప్రతిదినమునట్లు జరుగుచున్నది. నేఁడు మాయింటివంతు వచ్చినది. అందుచే దుఃఖించుచుంటిమి.

కుంతి—బ్రాహ్మణదంపతులారా! ఇంక మీరీవిషయమును గూర్చి విచారింపవలదు. నాకేవురు తనయులున్నారు. అందొక్కని దైత్యుని కాహారముగఁ బంపెదను.

బ్రాహ్మ—అమ్మా! ఎంతమాటఁబలికితివి! ఇట్టిమహాపాతకమునకు నేనుపాల్పడుదునా? అతిథిని, నభ్యాగతుని, శరణాగతుని జం పనెంచువాఁడు ఘోరనరకమునఁ బడఁగలఁడు,

కుంతి.—ఓయీ! నేనుమాత్రము కుమారుని గోలుపోవుదునని తలం చితివా?

తే. గీ. దైత్యవంశాధమునిఁ గూల్పఁ ♦ దగుబలాన్వి
తునిఁగ నెంచి మదాత్మజుఁ ♦ బనుతుఁగాక
నూర్వురు తనూజులున్న ధ ♦ న్యాలకున్నె నఁ
దమకునిష్టుఁడుగాని పు ♦ త్రకుఁడు కలఁడె.

నాయాత్మజునిశక్తి మీరెఱుంగరు. వానిచే నక్తంచరుఁడీల్గును. (ఎదుట జూచి) నాయనా! భీమా!

(భీముఁడు-ప్రవేశించును)

భీము—అమ్మా! ఏమిసెలవు?

కుంతి—కుమారా! ఇచట కనతిదూరమునయున్న యరణ్యమున బకా సురునకు నిలువరుసననుసరించి నేఁడీ బ్రాహ్మణుని గృహమున నెవ్వరైన నాహారముగఁ బోవలయునఁట. అందులకై వీరు శో కించుచున్నారు. కావున నీవు రెండెనుబోతులు పూన్చిన శకట ముపై నాహారముఁ బెట్టుకొని, యాదనుజునికడకరిగి వానిం జంపి వీరినిఁ గాపాడవలయును.

భీము—అమ్మా! ఇంతకన్న సుకృతమేమియున్నది?

శా. ఉల్లాసంబున వీరుమెచ్చఁగను న ♦ య్యుగ్రాహవక్రీడలో
ముల్లోకంబుల నేచుపాతకుని నేఁ ♦ బోకార్చియేతెంచెదన్
దల్లీ! యన్నము దిండివంటకము వీ ♦ డంబారఁ బెట్టింపుడీ
యుల్లంబిమ్మెయి నాబకాసురవధో ♦ ద్యోగంబునన్ మించెదన్.

బ్రాహ్మ——బాహుశాలీ! ఇంతమాత్రమునకై నీవు తల్లి నడుగవలెనా? ప్రాణదాతవగు నీకుఁ గడుపునిండ నన్నమే పెట్టలేమా? రమ్ము (చేయిఁబట్టుకొని తీసికొనిపోవును)

కుంతి——(తనలో) భీమునివలన నాదుష్టబకాసురుఁడు తప్పక కూలును. (ఇంచుక యూరకుండి) అహా! దుష్టులగు కౌరవుల మూలమునఁ గదా నాకుమారులిట్లు బ్రచ్ఛన్నవేషములనుండి మధుకర వృత్తిని కాలముగడుపుచుండిరి. వీరికి శుభదినములు త్వరలోనె ప్రాప్తించునని హిడింబి చెప్పె భీమునియందు గన్నకుమారుఁడగు ఘటోత్కచునిం దీసికొని తన నెలవునకరిగినది. (ఎదుటఁజూచి) అదుగో! ధర్మనందనాదులు మధుకరాన్నముఁ దెచ్చుచున్నారు. (నిష్క్రమించును)

రంగము:——(బకాసురుని నివాసస్థానము. బకాసురుఁడు ప్రవేశము.)

బకా——(తనలో) ఈయేకచక్రపురవాసుల యవిధేయత కేమందును. అనుదినంబును బ్రజలను హింసించక, వారు చెప్పిన చొప్పున నూరకుండుటచే నాయం దింత యశ్రద్ధవహించినారు. నేఁడేమి కారణమో, నాహారమింతవఱకును రాలేదు. ఓయేకచక్రపురవాసులారా! మీరు నన్ను మఱచిపోయినారు కాఁబోలు! కానిండు. మీపురమెల్ల నిమిషములో భస్మముగావించెద.

(భీముఁడు శకటముతోఁ బ్రవేశించును)

భీము——(తనలో) ఆహారమువచ్చుట యాలస్యమైనదని కాఁబోలు దానవుఁడు భయంకరస్వరూపము దాల్చినాఁడు; కానిమ్ము; వీనికిఁ గాలము సమీపించినది. శల్యమాంసశోణిత దుర్గంధ కలితమైన వీనినివాసముఁ జేరఁజాల. కావున నిక్కడనే నిలిచియుండెద. వాఁడే నాకడకు రాఁగలఁడు.

మ. అనుమానంబినుమంతబూనక సము ♦ ద్యద్భూరిధైర్యంబుతో
డను నీదానవు డాకి దేవతలు వే ♦ డ్కన్ మెచ్చఁగోరాడి యా
జనహింసాపరుఁ గూల్చివైచెద వెసన్ ♦ సంగ్రామరంగంబులో
ననువీక్షించుచు నేకచక్రపుర మా ♦ నందాబ్ధిఁ దేలాడఁగన్.

బకా—(దూరముననున్న భీముని జూచి తనలో) అదిగో! ఎవ్వఁడో యొకమానవుఁ డాహారసమేతముగా శకటమును దెచ్చి యచ్చట నిలబెట్టినాఁడు. వీఁడు నన్ను సమీపింపఁడేమి? (ప్రకాశముగా భీముని జూచుచు) ఓరీ! మర్త్యాధమా! నేఁడింత జాగయ్యె నేమి? ఇట్టియాలస్య మింకొకసారి యయ్యెనేని మిమ్ములనందఱ నొక్క దినముననే కాలునిఁ బోలి కంపుదును. అయినను నా కాహారముగానున్న నీపై నాగ్రహించినందువలనఁ బ్రయోజన మేమి యున్నది? రమ్ము నా కాఁకలియగుచున్నది.

భీము—(తనలో) వీనివాక్యములు విననట్లునటించుచు, వాఁడిక్కడకు వచ్చులోపుగ నీయాహారమును నేను భుజించుచుండెద. (శకటముపైనున్న యాహారమును భుజించుచుండును)

బకా—(కోపముతో) అరే మూర్ఖా! సత్వరముగ రమ్మని పిలుచుచుండ నా వాక్యములు వినిపించుకొనకుండుట యేగాక, నాకై దెచ్చిన యాహారమును నీవు భుజించుచుంటివా? అవురా! నీధైర్యము! ఇదిగో వచ్చుచున్నాను.

భీము—రమ్ము. రమ్ము, నిన్ను నాభుజముల సందున నిఱికించెద.

బకా—(సమీపించి తనలో) మిగుల నాశ్చర్యముగ నున్నది. త్రిలోకభయంకరుఁడనగు నన్నుఁ జూచి వీఁడొక్కింతయైనఁ జలింపక యున్నవాఁడు, కానిమ్ము. వీని మదమడంచెదగాక! (ప్రకాశముగా) ఓరీ! మనుష్యకీటకమా! నాయాహారమును నీవు తినుచుంటివా? (తన్నుచున్నాఁడు)

భీము—(లక్ష్యముసేయక) ఇదిగో తక్కిన యాహారముగూడ భుజించివచ్చుచున్నాను తొందరపడవలదు.

బకా—(తనలో) నావాక్యముల కెవ్వరును నిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చినవారు లేరు. వీఁడెవఁడో యించుకచేవ గలిగినమానిసివలె నున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) ఓరీ! నరపశువా! పిలుచుంటివేమి?

భీము—

ఉ. చాలునుఁ జాలుమాయుమిఁకఁ ♦ జక్కన నీదగునోరు నిప్డు వా
చాలత నేల చూపెదవు ♦ బాహుబలంబును జూపనెంచుమీ
కాలుని లీలవచ్చితిని ♦ గ్రన్నన నిన్ను వధింపనెంచి యో
బాలిశ! యేకచక్రపుర ♦ వాసులు సంతతముం సుఖింపఁగన్.

బకా—

ఉ. ఎవ్వఁడవోరి నీవిటు ల ♦ హీనపరాక్రమమున్న రీతినిన్
జివ్వకుగాలుద్రిప్పెదవు ♦ ఛీ! యిటునిల్వుము దేవబృందమే
యెవ్విధి నీబకాసురుని ♦ నిబ్భువిలోపల గూల్తుమంచు వా
రవ్విధిభీతచిత్తులయి ♦ యాత్మల భీతిని గాంచరే ఖలా!

భీము—ఓరీ! క్రవ్యాదాధమా!—నీయట్టహాసమున కిచ్చట భయమందువారు లేరు.

తే. గీ. బలముగలదంచు నెంచి గ ♦ ర్వమును బూని
యేకచక్రపురంబున ♦ నెల్లజనుల
హింస జేయుచునుంటివి ♦ హీనచరిత
దానినడగింప వచ్చితిఁ ♦ దథ్యముగను.

ఓరీ! దురాత్మా! రాజాధిరాజు సామంతరాజులయొద్ద గప్పములఁ గైకొను చాడ్పున, నీవు పాపమనితలఁపక, యేకచక్రపురవాసులయొద్దఁ బ్రతిదినము నిలువరున నొకమానిసిచొప్పున నాహారము గ్రహించు

ము కండబట్టియుంటివి. నీమద మెల్ల నేఁడు గ్రక్కించెదను.

బకా—ఏమిరా! నీ కండకావరము.

క. నరుఁడవు నీవు తలంపఁగ
నరభోజనుఁడనగు నేను ♦ నాకును నీకున్
సరియగునె పోరాడఁగ
దురితాత్మా! పొమ్ము పొమ్ము ♦ దూరమ్మునకున్.

భీము—ఓరీ! నీబీరములిఁకఁ జాలింపుము. కాలము సమీపించిన జ్వర పీడితుఁడు సంధిచే నీరీతినే ప్రేలుచుండును.

బకా—పక్షీంద్రుని ముందు ఫణము ద్రిప్పు వ్యాళము వలె నీవు నా యెదుటఁ బ్రేలసాగితివి.

భీము—నీవలెనే ప్రేలి యింతకుమున్ను నాచే హిడింబాసురుఁడు యమలోకముఁ జేరినాఁడు.

బకా—(కోపముతో) ఏమేమీ! నీవేనా హిడింబుని గూల్చితివి! రమ్ము నిన్ను వధించి పగదీర్చెద.

భీము—

కవిరాజవిరాజితము.

శరములు హస్తమునందున బూనుచు ♦ శౌర్యము జూపక యీ
కరణిని విక్రమముం డెనటంచును ♦ గాఱులు ప్రేలెదవే
సరగున నన్నెదుర్చుము భీకర ♦ సాహసమేర్పడఁగా
దురితరతా! కనువాఁడను నీదగు ♦ దోర్బలవిక్రమమున్.

బకా—

కవిరాజవిరాజితము.

మదిని సుమంతయు భీతిని బూనక ♦ మమ్మెదిరించెదవే
త్రిదశులుగూడను నన్నెదిరింపఁగ ♦ ధీరత బాయుఁగ, దు

ర్మదమున నీవిటువచ్చితివా సము ♦ రంబును సేయుటకై
మదమడగించెద ప్రాణము బాపెద ♦ యూనవ చూడుమిదే.

(ఇరువురును రణమునకు మొనయుచున్నారు.)

బకా—ఈదెబ్బ గాచుకొనుము.

భీము—(దెబ్బతప్పించుకొని) నీదెబ్బ తప్పించుకొంటిని, నాముష్టిఘాతమును జవిఁజూడుము.

(ఇరువురును గొంతసేపు ముష్టియుద్ధము సేయుదురు.)

భీము—ఓరీ! బకా! ఇఁక నీ వెందుబోఁగలవు. (పట్టుకొని నేలఁబడవైచి)

ఉ. మించితివరాక్రమించితివి ♦ మేదినియందున భీతిలేక, హిం
సించితి నేక భూసురుల ♦ శ్రీయము నెంచక యట్టినిన్ని దే
దంచుచునుంటిఁ బిండిగను ♦ తప్పకయిప్పుడు నమ్మదంబు న
ర్పించెద నేకచక్రపుర ♦ వృద్ధ్యసురాళికి దుర్మదాధమా.

(చంపుచున్నాఁడు.)

బకా—హా! (ప్రాణములు విడుచును.)

భీము—ఈదైత్యుఁడు మడిసెనాఁడు–వీని కళేబరమును పురజనులు చూచుటకై నగరములోనికీడ్చుకొనిపోయెదఁగాక.

(అట్లు చేయుచున్నాఁడు.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

పాండవాజ్ఞాతవాసము

తృతీయాంకము.

రంగము:—(హస్తినాపురము—కౌరవ సభామందిరము ముంగు
విదురుఁడు ప్రవేశము)

విదు—(తనలో) ఔరా! సుయోధనా! పాండురాజనందనులన్న నీ కింతయసూయయేమి? చిన్నతనమునుండియు వారికెగ్గులు సలుపుచునేయుంటివి, లాక్షాగృహాగ్నిజ్వాలలఁబడి దగ్ధులుగాకుండ నెట్లో పరమేశ్వరునికృపవలన బ్రదికి, ద్రుపదపుత్రికనువివాహమాడఁగా, నీజనకుండు మామాటలు విని వారిని రావించి యర్ధరాజ్యమొసఁగి యింద్రప్రస్థపురమునకుఁ బంపెను. వారర్ధరాజ్యశ్రీనిఁ బొందినప్పటినుండియు, నెట్లయినవారికి హాని సేయఁదలంచుచునే యుంటివి. నీవిచారము వారికి శుభప్రద మగుచుండెను. తీర్థయాత్ర కరిగిన యర్జునుఁ డులూచి యను నాగకన్నియను, మణిపురాధీశుని పుత్రికయగు చిత్రాంగదను శ్రీకృష్ణుని చెల్లెలగు సుభద్రను వివాహమాడి వారియందు

నందనుల గాంచుట శుభముగాదా? ధర్మనందనునకు మయుఁ
డొసంగిన సభఁ జూచియు, వారేఁడొనర్చిన రాజసూయమహా
ధ్వర మీక్షించియు, నీవసూయవహించియేకద వారినెట్లయి
నఁ బదభ్రష్టులఁ జేయఁదలంచి, యిప్పుడు సుహృద్ద్యూతమను
నెపంబున వారిని నాచేఁ బిలువఁబంచితివి. వృద్ధుఁడును,నంధు
డును నగు నీతండ్రికిఁగూడ, నీవిషయమున బుద్ధిలేకపోయెను.
(ఎదుటఁజూచి) అరుగో! అందఱును ద్యూతరంగమును జేరినా
రు. ధర్మనందనుఁడగు యుధిష్ఠిరుఁడుగూడ శకుని కైతవద్యూత
మున కంగీకరించినట్లే యున్నది. (పరికించి) ద్యూతముగూడ
ప్రారంభమైనట్లేయున్నది. నేనుగూడనేగి యిందెట్టివిధమున
కలహము సంభవింపకుండునట్లు ప్రయత్నించెదఁగాక!

(నడచుచున్నాఁడు తెరలేచును)

(ధృతరాష్ట్రుఁడు—భీష్మద్రోణులు- దుర్యోధన దుశ్శాసనశకుని కర్ణ
వికర్ణులు-—పాండవులు—ప్రవేశింతురు)

విదు—(ధృతరాష్ట్రునిసమీపించి) కౌరవేశ్వరా! ఈజూదమునకు నీ
వంగీకరించితివి. దీనివలన నేమిమోసమువాటిల్లునో యని సంశ
యమగుచున్నది.

ధృత—భీష్మద్రోణులును నీవును నుండగా నట్టిది యేలసంభవించును?

శకు—(ధర్మరాజుంజూచి) ధర్మనందనా! ఆలోచించుచుంటివేమి?
ఆడుటకుఁగూర్చుంటివిగదా—మరల చిత్తము వెనుకకులాగుచు
న్నదా యేమి?

ధర్మ—గాంధారరాజా!

ఉ. వచ్చితిమీరువాకటుల ♦ వార్తను రమ్మని పంపినంతనే
వచ్చి దురోదరంబునకు ♦ భావములోపల సంశయింతునే
నచ్చనిమాటలేల నర ♦ నాథులలో యమసూతి దెంతయుఁ

స్వచ్ఛయశంబుగాంచి యిటు ♦ సల్పెనటన్నను నవ్వరే జనుల్.

దుర్యో—అట్లయిన నింక నాలస్యమేల?

శకు—తక్కిన సంగతులన్నియు మా దుర్యోధనుఁ డింతకుమున్నె చెప్పియున్నాఁడుకదా? ఇఁక నాటఁ బ్రారంభింపుము?

ధర్మ—(పాచికలు పుచ్చుకొనును.)

దుర్యో—ఇదిగో! పందెముగా నవరత్నఖచితములగు నీవ్రిశస్త్రవస్తువులఁ బెట్టినాను.

ధర్మ—(పాచికలువైచి) గెలుపు నాయది.

శకు—తీసికొనుము.

దుర్యో—పందెమొడ్డుము?

ధర్మ—దేవబ్రాహ్మణక్షేత్రములు తప్ప నారాజ్యమంతయు నొడ్డితిని.

శకు—(పాచికలుకలిపి) చూడుము. పందెము మాయదే.

ధర్మ—(తనలో) జూదమున నెన్నఁడును నపజయంబెఱుంగని నాకు నేఁడిట్లయ్యెను.

శకు—ధర్మనందనా! దీర్ఘాలోచనము జేయుచుంటివేమి?

తే. గీ. సకలభాగ్యయుతంబైన ♦ క్ష్మాతలంబు
పణమునిడి యాడినాఁడవు ♦ పార్థివేంద్ర
యొడ్డుటకునింక నేమైన ♦ నుండెనేని
యాడెదే యేయుపాయము ♦ నైనఁ గాని.

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

చ. నిజబలశౌర్యమేర్పడఁగ ♦ నీలు మహిష్మతి పట్టణాధిపున్
గజిబిజిజేసి, సంగరము ♦ ఖంబునవీరుని శూరసేనునిన్

భుజబలమూర్తి విహారమున ♦ భోజుని సత్కృతులందె, నట్టిమా
ద్విజుఁడు గుణాకరుండు సహ ♦ దేవుఁడు పందెముగాఁగనిచ్చెదన్.

శకు—ఇదిగో—పందెము—(పాచికలుచూచి) ధర్మరాజా! మేము గెల్చితిమి.

ధర్మ—అట్లనా! కానిమ్ము. ఇదిగో! బర్బరమాళవ దేశవాసులను జయించి పుష్కరప్రాంత నివాసదుర్మదులను గెల్చిన నకులుని పణముగాఁ బెట్టితిని.

శకు—(పందెముపై చూచి) రాజా! ఏమిది? నీకొక్క పందెమైనను వచ్చుటలేదే!

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

మ. ప్రతివింధ్యక్షితిపాలనాథునకు దో ♦ ర్దర్పంబు జూపించి, సం
తతశౌర్యాన్వితుఁడౌచు నుర్విన పులిం ♦ దత్సామ్యమతిం గెల్చి, యు
ద్భుతసంగ్రామతలంబునందు భగద ♦ త్తున్ మన్ననం జేసి, సు
స్థితకీర్తిం గొనినట్టి యర్జునుఁడు ని ♦ ల్చెన్ బందెమై యిచ్చటన్.

శకు—(పందెముకలిపి) రాజా! నీయందు దైవ మనుకూలుఁడై లేదు.

ధర్మ—కానిమ్ము—(ఆవేశముతో)

మ. ప్రకటస్ఫూర్తి విదేహభూమిపతి ♦ దర్పం బార్చి యుద్దండోద్ధతభుజా
గ్రికసత్కృపారగదన్ రణంబున దశా ♦ ర్ణత్సామ్యమతిం గెల్చెరో
షకషాయంబును గ్రోలి మాగధుజరా ♦ సంధున్ మదాంధున్ వికా
వికలైగూలఁగఁ జేసినట్టి త్రిజగ ♦ ద్వ్యాపుండు భీముండు మా
మక వాక్యంబున నిల్చెగా పుర్తెఁ బణం ♦ బై యిందు మోదంబునన్.

శకు—(పాచికలుకలిపిచూచి) ధర్మరాజా! ద్యూతకలాకుశలుఁడవగు నీవు నేఁడిట్లాడుచుంటివేమి? లెక్కకొక్క పందెమైనను నీవు గెల్చుటలేదు.

ధర్మ—(తనలో) ఏమి! ఈయాశ్చర్యము! (ఆవేశముతో)

తే. గీ. తెలిసియుండియు సకలంబు ♦ ధీరులెల్ల
పాపమూఁడ, దురోదర ♦ మందుఁజొచ్చి
రాజ్యమునునోడి భుజవరా ♦ క్రమధనులగు
దమ్ములనుగూడ నింక నిం ♦ దెమ్మునిడిన
నేన పణముగానిచ్చెదు ♦ నిలిచినాఁడ.

శకు—ఇది బాగున్నది—(పాచికలుకలిపి) ఈపందెముగూడ మేమే గెల్చితిమి. ధర్మతనూభవా! ఇక్కడకు సమస్తరాజ్యమును దమ్ములను నోడి, నీవుగూడ నోటుపడితివి. ఇంకనొడ్డుటకేమున్నది. మా యేవురకును బ్రియమగు పాంచాలినిగూడ నొడ్డెదవా యేమి? అట్లొనర్చి యీపందెము గెల్చితివేని యింతకుమున్ను నీవోడిన రాజ్యమునంతయు నిచ్చివేసెదము.

ధర్మ—(తనలో) చెడ్డకాపురమునకు ముక్కేమిటి? (ఆవేశముతో)

మ. స్థిరశోభన్ ద్రుపదక్షితీంద్రు పావవే ♦ దిన్ జన్మముంగాంచి భా
స్వరశౌర్యంబుననమ్మహాలోకములగె ♦ ల్వంజాలు పాండుక్షితీ
శ్వరపుత్రుల్ పతులై తెలంగ నవనిన్ ♦ సత్కీర్తిఁ జేకొన్న సుం
దరనీలోత్పలనేత్రి నొడ్డితి నహా ♦ దైవంబు ప్రేరేపఁగన్.

శకు—(పందెమువాచి) యుధిష్ఠిరా! ఈపందెముగూడ మేమే గెలిచితిమి.

దుర్యో—(విదురునిఁగాంచి) విదురా! నీవరిగి మాకు దాసియైన పాంచాలినిటకు సత్వరముగఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

విదు—(కోపమున) దుర్యోధనా! వినాశకాలమున విపరీతబుద్ధులు పుట్టును. కాకున్న ద్రౌపదియేమి, నీకు దాసియగుటయేమి! నీకుఁదారతమ్యజ్ఞానమించుకయైన లేదే! మాయాదురోదరమున

నోడినయంతమాత్రమున పాంచాలరాజనందని నీకు దాసి
యయ్యెనుగా—(ఎదుట భీమునిఁజూపుచు) అదిగో! కల్పాంత
కాలఫాలలోచనునివిధాన కోపాగ్నినిఁ బ్రజ్వరిల్లఁ జేయుచున్న
భీమునిఁగంటివా? అతనినిచ్చట వారింపఁగలవారెవ్వరు?

చ. కురుకులమందుఁ బుట్టి నృప ♦ కోట్లునిరంతరముం భజింప, వి
స్ఫురితశతానుజుండవయి ♦ భూరియశోవిభవాభిలాషివై
పరఁగెదునీవు నేఁడిటుల ♦ పాండవపత్నినిఁ బల్కఁ జెల్లునే
దురితమఁటంచు నీమదికిఁ ♦ దోఁచకయున్నదె ధారుణీశ్వరా.

దుర్యో—విదురా! నీవుతిన్నయింట వాసముల నెన్నుఘనుఁడవు; నీకు
మా పోషణమంతయు సర్పమునకుఁ బాలువోసి పెంచినట్లున్నది.
(ప్రక్కంజూచి) ఎవఁడురా! అక్కడ!

దుర్యో—నీవుపోయి, యిక్కడజరిగిన విషయమంతయుఁ దెలిపి, ద్రౌ
పది నిటకుఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

ప్రాతి—(నిష్క్రమించి—వెంటనే ప్రవేశించి) రాజేంద్రా! నేనరిగి
పాంచాలికి భవదాజ్ఞ దెలుపఁగా "జూదమున భార్యనోడినవాఁ
డెవ్వఁడును లేఁడు. అయినను ధర్మనందనుఁడు ముందు తన్నోటు
వడి, నన్నోడెనో, లేక నన్నోడి తన్నోటువడెనో, కనుంగొని
రమ్ము" అని చెప్పెను.

దుర్యో—ఓహో! ఇదియా సందేహము. సరే; సందేహనివారణ
మిక్కడ కాఁగలదు. రమ్మనుము—

ప్రాతి—(నిష్క్రమించును)

దుశ్శా—(ఎదుటఁజూచి)—దుర్యోధనునితో అదిగో! ద్రౌపది వచ్చి
యిచ్చటకు రావెఱచి కాఁబోలుఁ, దూరముగా నిలిచియున్నది.

దుర్యో—(దుశ్శాసనునిఁజూచి)కులటకింతభయమేల! నీవరిగి తోడి తెమ్ము!?

దుశ్శా—(కౌంతవజకరిగి—ఎదుటఁ జూచుచు—ద్రౌపదినుద్దేశించి)
ఏమిది! నన్నుఁజూచి సిగ్గుపడిదూరముగాఁ బోయెద వేల?

మ. తరుణీ! నన్నని యేడ కేగెదవు భ ♦ ర్తల్ నిన్ను మాకున్ దురో
దరమందోడిరి దాసివైతివిక దా ♦ తథ్యంబుగా, నింక నీ
కరణిన్ భీతిసెఁబొంద నేటికిఁగురు ♦ క్ష్మాభర్త నిన్ జూడగాఁ
బరమామోదముతోడనుండ, నదిగో ♦ పద్మాక్షీ ! రారమ్మికన్.

(నిష్క్రమించును.)

(తెరలో)

దుశ్శాసనా! నన్ను సమీపింపవలదు. నేనేకవస్త్రను. రజస్వలను.

దుశ్శా—(ద్రౌపదిశిరోజములు పట్టుకొని యీడ్చుకొనివచ్చి) ఏకవస్త్రవా? ఏవురుకతులతో నున్న నిన్ను విగతవస్త్రనుఁ జేసి తెచ్చినను పాపములేదు.

ద్రౌప—(దుఃఖముతో) ఓ సభికులారా ! విధిబలవంతముచే ధర్మసంభవుఁడు మాయాద్యూతమున నన్నోడిననోడుఁగాక! ఈదురాత్ముఁడగు దుశ్శాసనుఁడు నన్నీరీతినీడ్చుకొని వచ్చుటతగునే ! ఇయ్యదిధర్మమే?

భీమ—(ధర్మరాజునుఁజూచి) అన్నయ్యా! మమ్మునల్వురను జూదమునందు నీవోడినందుకు విచారము నాకావంతయు లేదు, మీరు మమ్మేమిసేయగలరు? కాని, ద్రౌపదిని పణముగానిడి యోడితివే? ఇప్పుడు నీబాహువులు ఛేదించినను పాపములేదు.

అర్జు—(భీమునిఁజూచి) అగ్రజా! జూదమాడువారి కొక్కొక్కక్కసమయమున యుక్తాయుక్తవిచారముండదు.అదియుంగాక; ధర్మనందనుఁడు ధర్మము తప్పువాఁడు కాఁడు.

భీము—(సభ్యులనుజూచి)

తే. గీ. సాధ్వియైన యీద్రుపదరా ♦ జసుతనిట్లు
పరిభవంబు నొనర్చిన ♦ పాపరతుని
పట్టిశిక్షించుటదిత్వర ♦ ప్రాయమగును
భీమునకటంచు నెంచుఁడీ ♦ విజ్ఞులార.

(పాంచాలినిజూచి)

శా. ఏణీలోచన! యెంతపాటొదవెఁగా ♦ నీచూడుమా నన్ను నీ
వేణీబంధముపట్టి యీడ్చినఖలున్ ♦ విజ్ఞానహీనున్ రణ
క్షోణిన్ బట్టివధించి సమ్మదము నీ ♦ కుంగూర్చెదన్ గౌరవ
క్షోణీశాధముఁ డెంతయున్ మనములోఁ ♦ గుందంగ నిక్కట్టునన్.

(దుశ్శాసనునిమీఁదికి పోఁబోవును)

అర్జు—(వారించి) అన్నయ్యా! పరాక్రమమునకిది సమయముకాదు.

వికర—(సభ్యులనుజూచి) సభ్యులారా! పతివ్రతాశిరోమణియగు నీ ద్రౌపదిని నిండుసభయందిట్లు పరాభవింపవచ్చునా? అందఱకిని వాదువాండ్రకలరుకదా? ద్రౌపదియడిగిన ప్రశ్న కొకరును బ్రత్యుత్తరమీయరేల?

కర్ణ—బాలుఁడవగు నీకీవిషయమేల! కులటయగు నీమెవిషయమున నంతగా యోచింపఁబనిలేదు. అయిన నీధర్మసందేహము నిన్నెవరు దీర్పుమనికోరిరి

వికర—పెద్దల కెదురుపలుకవలసి వచ్చినందులకు క్షమింపవలయును. ధర్మసందేహము దీర్చుట కొకరిచే నాజ్ఞాపింపఁబడ నవసరము లేదు. సభయందేదైన ధర్మసందేహము కలిగినచో దానిందెలిసియుండియుఁ జెప్పకపోయినచోఁ బాపమందురు. ఈమెకులటయని మీరాపదించిరి అగుఁగాక! ఇట్టిపరాభవము సేయవ

చున్నా? ధర్మనందనుఁడు విధిప్రేరణమున మాయదురోదరము నకు గడంగి వారియెల్లరకును బ్రియమగు నీపాంచాలిని బణముగానిడి యోడినాఁడు. జూదము, వేట పానము—మొదలగు దుర్వ్యసనంబులయందుఁ జిక్కినప్పుడు దేహము తెలియక ధర్మబంధులుకూడ నొక్కొక్కసమయమున ధర్మముదప్పి వర్తింతురు. దానిం బాటింపఁబని లేదు. ఆకారణమునఁ బాంచాలి యధర్మవిజిత కాని ధర్మవిజిత కాదు.

కర్ణు—(ఇంచుక యూరకుండి) పెద్దలకుఁ దెలియని ధర్మములు నీకుఁ దెలియును కాఁబోలు. అనవసరసంభాషణ మాపుము.

దుర్యో—(దుశ్శాసనునిఁ జూచి) తమ్ముఁడా! ద్రౌపదీపాండవుల వస్త్రములు విప్పుము.

(పాండవులు తమతమ వస్త్రశస్త్రముల నచ్చటఁ బెట్టుదురు.)

దుశ్శా—(ద్రౌపదిని సమీపించి) నీచేలమునువిప్పి యచ్చటఁ బెట్టుము?

(లాగఁబోవును.)

ద్రౌప—(తప్పించుకొని పాండవులఁ జూచి) ఓహో! పాండవేయులారా! దుష్టచిత్తుఁడగు దుశ్శాసనుని దుష్కృత్యమును వారింపఁ దలంపరేల? ఈమూఁడులోకములయందు మీపరాక్రమమున నెదురు లేదు. ఇట్టిదుర్మదాంధులను శిక్షింపక యూరకున్నచోఁ బతివ్రతల మానరక్షణమునకు మార్గముండదు. ఈకులపాంసనుఁడు సాధ్వినగునన్నిట్లు పరాభవించుచుండఁగా మీరుచూచి యోర్పు వహించుట తగునే? వాయునందనా! నీగదాపాండిత్యము బ్రకటించుట కిదియే కదా వేళ. మహేంద్రకుమారా! నీవు గాండీవధారివై రణంబున నిల్చితివేని యెవ్వరెదిరింపఁగలరు? మాద్రేయులారా! కాలవ్యాళముల లీలనొప్పు మీకృపాణముల నొరలనుండి తీయరేల? అక్కటా! ద్రుపదతనయావల్లభునకు వర

మున నగ్నికుండమునజన్మించి త్రిలోకవీరుఁడగు ధృష్టద్యుమ్ను నకు సోదరినై మహాబలపరాక్రమవిరాజితులగుమీకు పత్నినై యెుప్పు నేనీరీతిని నిండుసభయందు బరాభవ మందవలసిన దేనా? అహా! కాలమై పరీత్యము!

ధర్మ—(ద్రౌపదినిజూచి) ఓద్రుపదరాజపుత్రీ! విధివైపరీత్యమున మాయజూదమున సర్వముఁగోలుపోయి ధర్మసంధతకుఁ గట్టుబడి యుంటిని. నీనాథులొక్కసారి క్రోధమున నమ్ముఁదెసఁ జూచి రేని శత్రుసంహారమునకు నిమిషమాత్రమైన పట్టదు. కాలక్రమమున నీవట్టిదిచూడఁగలవు. ప్రస్తుతము నీ దారుణవాక్యములచే మాకు రోషముగలిగించి సత్యసంధతకు భంగ మొదవింపవలదు. ఇప్పుడార్తజనశరణ్యుఁడగు మాధవుఁడే నీకు రక్షకుఁ డగుఁగాక.

భీష్మ—(తనలో) ఈతనిధర్మసంధత యెంతయు వినుతింపవలయును.

దుశ్శా—(ద్రౌపదిపలువ లాగుచున్నాఁడు.)

ద్రౌప—(శ్రీకృష్ణుని నుద్దేశించి)

మ. పరధర్మవ్రతపాశబద్ధులయి! నా ♦ ప్రాణేశ్వరుల్ నేఁడు న
న్బరరక్షింపక యూరకుండిరకదా ♦ భాగీరథీపుత్రుఁడున్
గురుఁడుఁ నోరుమెదల్పరైరి యిఁకనీ ♦ కుంజెల్లు నన్ గావ నీ
చరణాబ్జంబుల నాశ్రయించితిని కృ ♦ ష్ణా! యార్తరక్షామణీ.

దుశ్శా—(వలువలాగి) రెండుచీరెలు ధరించితివా యేమి?) మరల లాగుచున్నాఁడు.)

ద్రౌప—(శ్రీకృష్ణు నుద్దేశించి)

మ. దురితంబుంచుఁ దలంపకే యొకట యీ ♦ దుష్టాత్ముఁడీ భంగి న
న్బరిభావింపఁ గడంగినాఁడు కరుణన్ ♦ కాలింపవే నీదుసో
దరినాదున్ గద భక్తరక్షణకలా ♦ దక్షుండవౌ నీదు ప

చ్చరణాబ్జంబుల నాశ్రయించితిని కృ ♦ ష్ణా! యార్తరక్షామణీ,

దుశ్శా—ఏమిది! చీరమీఁద జీరగట్టితివే. ఎంతటి జాణవు. ఏకవస్త్ర
నని బలికితివే. (మరలలాగును.)

ద్రౌప—వాసుదేవా! పాంచాలరాజపుత్రి మానసంరక్షణమున కిది
యే సమయము. దుర్మదపరిపంథి దుర్వారగర్వోద్రేక మారణ
మున కిదియే సమయము. ద్రౌపది మహాసాధ్వియని కీర్తిడిండిమ
ము మ్రోయఁజేయుట కిదిసమయము. కృష్ణా! రక్షింపుము.

దుశ్శా—(యథాప్రకారము జేసి) అబ్బా! ఇన్నివలువలున్న వేమి? నీకడ
నేదియో మంత్రమున్నట్లున్న దే? వలువలు విప్పుటకు విసుగు
పుట్టుచున్నది.

భీష్మ—(ద్రోణునిఁజూచి) ఆచార్యా! వాసుదేవుని కృపఁగంటిరా?

ఉ. ఈవును నేను గల్గియుట ♦ నేమియొనర్పఁగఁజాలినాము దు
ర్భావుఁడు(ధృతరాష్ట్రునిఁజూచి) గుడ్డితేఁడితఁడు ♦ పాపచరిత్రుఁడు
గాకయున్న మీ
దానవమానసుండగుచు ♦ ధర్మజురమ్మని పిల్వఁబంచునే
యీవిధిఁ జూదమాడుటకు ♦ నీతనిఁ దుంచెదఁ గాక యిప్పుడే.
(కత్తిదూసిధృతరాష్ట్రునిమీఁదకుపోఁబోవును.)

విదు—(వారించి) మహాత్మా! కౌరవులకు వినాశకాలము సమీ
పించినది.

ధృత—విదురా! ఈకోలాహలమేమి?

భీమ—ఓయీ! గుడ్డితేఁడా! నీకుఁ గన్నులు లేవుగాని వినుటకుఁజెవు
లు లేవా? పాంచాలి యేడుపు నీవు వినలేదా; ఇంతవయస్సు
వచ్చినది; కానిమ్ము (సభ్యులఁగలయఁజూచి.)

మహాస్రగ్ధర.

కురువృద్ధుల్ గాంచుచుండన్ ♦ కుటిలహృదయుఁడై
గొంకు లేకుండఁగా నా
దరిఁ బాంచాలతనూజా ♦ పతినయను నిటుల్
ధైర్యముల్ బాపియా హా
పరిభావించెంగదా యీ ♦ పరమదురితునిన్
బాహుదర్పంబుచే భీ
కరలీలన్ జెండి తద్వ ♦ క్షరుధిరమును నే
గాంతుతోఁ ద్రావిమింతున్.

ఇదియేనా ప్రతిజ్ఞ.

దుర్యో—ప్రతిజ్ఞలేమి! ఎన్నియైనను జేయవచ్చును.

విదు—(ధృతరాష్ట్రునిఁ జూచి) ఇదియంతయు నీమూలమున గలిగినది. కురువంశ మడఁగుకాలము సమీపించినది. నీకుమారుఁడగు దుశ్శాసనుఁడు పాంచాలిని బరాభవింప బలవంతముగ వలువ లొలిచినాఁడు.

ద్రౌప—పూజ్యులగు నోసభ్యులారా! పతివ్రతనగు నేనిట్లు నిండు సభయందుఁ బరాభవింపఁబడుచుండ మీరందఱును సహించి యూరకొనుట ధర్మమా? ఒకవేళ ధర్మనందనుఁడు మాయాజూదమున నన్నోడుటంజేసి వీరికి దాసినేయగుదుగాక! ఇట్లు పరాభవింపవలయునా?

భీష్మ—అమ్మా! ద్రుపదకుమారీ! మేము బ్రదికియుండియుఁ జచ్చినవారిచందమున నుంటిమి. కాని, నీవస్త్రాపహారణము కురుకులనాశనవృక్షమునకు బీజమగును.

భీమ—పితామహా! నీవాక్యము ఫలించుగాక!

కర్ణ—(నవ్వుచు ద్రౌపదినిఁ జూచి) ద్రౌపదీ! ఈమ్మడిగొడ్డువిధమున నసమర్థులగు పతులతో నేమి కాపురము చేసెదవు? సమర్థుండైనవాని నింకొకనిఁ గైకొనుము.

దుర్యో—(ద్రౌపదికి తొడం జూపించును.)

భీము—(కోపముతో) ఓరీ! దుర్యోధనా! ఈపతివ్రతను నీయూరుపీఠమునఁ గూర్చుండుమని సైగ చేసెదవుగా?

మ. అతిగర్వోద్ధతిఁ గన్నుమూసికొని శ్రీ ♦ మాయుత్తచిత్తంబునన్
సతిసం భారతభూమినాథతనయున్ ♦ సాధ్వీమణిం గాంచి యా
గతిఁ జేసన్నయొనర్చినట్టి కుమతిం ♦ గౌరవ్యరాజేంద్రు ధ
గ్నతరోరుం బొనరింతు భీకరగదన్ ♦ సంగ్రామరంగంబునన్.

(మీఁదకుఁ బోఁబోవును)

భీష్మ—వత్సా! శాంతింపుము.

అర్జు—అన్నయ్యా! పరాక్రమప్రకటనమున కిదిసమయము కాదు.

ధృత—(త. లో) ఇప్పుడు నే నేమి చేయుదును? (ప్రకాశముగా) కుమారా! సుయోధనా! ఎంతటిదుష్టుఁడవైతివిరా! సాధ్వినిట్లు పరాభవింతువా? ఇంకనీమండగము చాలింపుము. (ద్రౌపదిని జూచి) అమ్మా! ద్రౌపదీ! దుర్మతులగు నాతనయులొనర్చిన దుష్కృతినిమన్నించి నీకెట్టివరములు కావలయునో కోరుకొనుము?

ద్రౌప—దేవా! నాకు వరము ప్రసాదింప నిచ్చయుండెనేని ధర్మరాజును దాస్యమునుండి విముక్తుఁ జేయుము.

ధృత—అట్లే యగుఁగాక! మఱియొక వరముఁ గోరుము?

ద్రౌప—అతని తమ్ములు నలువురు తమతమ యస్త్రశస్త్రములతో దాస్యవిముక్తులు గావలయును.

ధృత—ఈవరముగూడ నిచ్చితిని. మఱియొకవర మడుగుము.

ద్రౌప—దేవా! క్షత్రియకాంతకింతవఱకే యధికారము.

ధృత—అమ్మా! నీపాతివ్రత్యమున కెంతయు మెచ్చితిని. ధర్మనందనుఁ డిప్పుడోడిన రాజ్యశ్రీల సర్వము నిచ్చితి—(ధర్మరాజుంజూచి) యుధిష్ఠిరా! నాకుమారులు మీయెడల జేసిన యొగ్గులను సైరించి యింద్రప్రస్థపురమున కరిగి సుఖముగా నీరాజ్యముఁ బాలింపుము.

ధర్మ—మహాప్రసాదము.

దుర్యో—(శకునితో రహస్యముగా) మామా! మనము పడినకష్టము తుదకిట్లయినది; కానిమ్ము. ఈసారి మరల జూదమున కాహ్వానించి, యోడినవారు పండ్రెండేండ్లు వనవాసమును నొక్కయేడజ్ఞాతవాసమును చేయునట్లుశపథముఁ జేసికొనివీరినోడింతమురండు.

(తనయనుచరులతో నిష్క్రమించును)

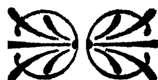
భీము—(ధర్మరాజునుజూచి) అన్నయ్యా! ఈయంధుఁడు రాజ్యమిచ్చుటయు నీవుగొనుటయునా?

మ. దురితాత్ముండగు నంధుఁడట్లనఁగ సం ♦ తోషంబునుంబొంగుచున్
బరిభావంబు దలంపకే యకట యా ♦ పంజెల్లునేశిర్షమున్
దరుణీదివ్యకటాక్షలబ్ధమగునీ ♦ ధాత్రీతలంబీవునున్
బరిపాలింపఁదలంతువే మిగుల ద ♦ ర్పంబుండగా నగ్రజా!

అర్జు—అన్నయ్యా! ఇప్పుడీ విచారణమెందుకు! పాంచాలిమూలమున వచ్చినదని తలంపనేల? పెదతండ్రిగారు కరుణించినదని తలంపరాదా?

ధర్మ—(ధృతరాష్ట్రునిఁజూచి) తండ్రీ! మేము పోయి వచ్చెదము.

(అందఱునిష్క్రమింతురు.)

పాండవాజ్ఞాతవాసము.

చతుర్థాంకము.

రంగము:—[ఇంద్రలోకమున మందిరములో [అర్జునుఁడు-ప్రవేశము.]

అర్జు—(తనలో) విచిత్రచిత్ర నిర్మిత సౌధంబులును, మణిగణవిరాజిత గవాక్షంబులును, రత్నదీప్తిధగద్ధగాయమాన రాజమందిరములును, అభేద్యపరిఘాప్రాకార ద్వారకవాట చమత్కారహర్మ్యంబులును, నానాధూపదీపవిరాజితదేవాలయంబులును, కుసుమఫలభరితతరునిచయారామంబులును, కలహంసకారండవచక్రవాకచకోర కైరవపుండరీక కోకనదవిరాజితసలిలాసారంబులగు కాసారంబులును, వివిధ విచిత్రశుకపికశారికామయూర కోలాహలంబులును, మదమాతంగపంక్తియు, మహారాజ్యలక్ష్మీసంప్రాప్తి కారణంబులగు తురంగంబులును, హేమస్యందనంబులును, భిండివాలపరిఘపట్టిసప్రాసఖడ్గతోమరాద్యాయుధపాణులైన వీరభటవర్గమును, దేవవేశ్యాబృందమును గలిగి చింతామణికామధేనుకల్పవృక్ష విభాసితంబగు నీయమరలోకమున నెన్నాళ్ళుండినను నుండవలయునని యే కోర్కెయుండును. కాని కామ్యకవనంబున ద్రౌపదీసమేతులయిన నాసోదరులెట్లుండిరో, నేనింకను రాలేదని యెంత చింతించుచుండిరో

నాసోదరు లరణ్యమున గష్టపడుచుండఁగా నిఁక నే నీయమరలోకమున సుఖములనందుచుఁ దడవుసేయుటకుఁ జిత్తమంగీకరింపకయున్నది. మహేంద్రుఁడు నాకెప్పుడనుజ్ఞ యిచ్చునో?

(ఊర్వశి ప్రవేశించును)

ఊర్వ—(తనలో) పాండవమధ్యముఁడయిన యర్జునుండీ యమరలోకమునకువచ్చి యీమందిరమున విడిసియున్నవాఁడని వింటిని. ఆభువనమోహనవిగ్రహుని సందర్శించి కృతార్థురాలనయ్యెదనుగాక—(అర్జునునిసమీపించి) భరతకులదీపా! ధనంజయా! నీకు జయమగుఁగాక!

అర్జు—(చూచి-తనలో) ఓహో! ఈమె దేవవేశ్యయగు నూర్వశి. ఈ సమయంబున నియ్యెడ కేల యరుదెంచెనో!

ఊర్వ—(తనలో) ఈతఁడు నన్నుజూచి యేదియో యాలోచించుచున్నాఁడు. ఓహో! విన్నదానికంటె నీతనిసౌందర్యము రెండింతలధికముగనున్నది.

సీ. సంపూర్ణపూర్ణిమా ♦ చంద్రబింబమని వ
ర్ణింపఁగాఁదగుఁబీని ♦ నెమ్మొగంబు
పరిఫుల్లసరసిజ ♦ ప్రసవంబులనుచు భా
వింపఁగాఁదగుఁబీని ♦ వీక్షణములు
నవ్యమృణాలకాం ♦ డంబులవినుతింపఁ
దగుఁబీని దృఢభుజా ♦ తల్లజములు
చిత్తసంభవుహేమ ♦ సింహాసనంబని
వినుతింపఁగాఁదగుఁ ♦ బీనియురము

తే. గీ. నలువతొలుదొల్త నాసత్య ♦ బలభిదాత్మ
జాదుల సృజించి మోదంబు ♦ నంది మఱియు

దనవిజప్రాప్తిమేలయు నీ ♦ తనిస్మరింప
జరుగు గాకున్న గలదె యూ ♦ చక్కదనము.

(ప్రకాశముగా) అర్జునా ! ఆలోచించుచుంటివేమి ?

అర్జు—నన్నుఁ గృతార్థునిఁజేయఁ దలచివచ్చిన నీకు నమస్కరించు చున్నాను.

ఊ—(తనలో) ఈతఁడిట్లు పలుకుచుండనేమి? (ప్రకాశముగా) అర్జునా!

తే. గీ. కంటి వెన్నెలమదికిని ♦ నిండుముదము
గొలుపుచుండె; మందమలయా ♦ నిలము వీవ
సాగె; నట్టిచో నొకఁడవే ♦ సౌధమందు
బవ్వళింపఁగఁదలఁచితే ♦ పార్థ ! యిపుడు.

ఇట్టిశరద్రాత్రియందు—ఆహా ! ఒక్కఁడవా యుండుట!

అర్జు—అమ్మా ! ఒక్కఁడనుండిన నేమి?

ఊ—ఇట్టి వేళయందు జిత్తము నీవెట్లు పదిలపఱచుకొంటివి ? (ఆకసమువంక జూచుచు) అటుచూడుము చంద్రుఁడు తన సంపూర్ణకళలను నెట్లు ప్రసరింపఁ జేయుచున్నాఁడో! ప్రాణములకు హాయిగా మారుతుండెట్లు వీచుచున్నాఁడో! ఇట్టిసమయమునందే కదా యనంగుఁడు విరహిణులపై దాడివెడలును. నీవంటివాఁడిట్టిసమయమున శరదిందుసదృశవదనయగు నొక్కపూఁబోఁడినిఁ జేర్చుకొని వానిగర్వము నడంపవలదా?

అర్జు—జననీ ! కుమారునియొద్ద తల్లి యిట్టివాక్యములనాడవచ్చునా ?

ఊ—ఇది యేమి ! అర్జునా ! నన్ను జననియని పలుకుచుంటివి ?

అర్జు—నీవు మావంశపుమూలపురుషుఁడైన పురూరవునకుఁ బ్రియురాలవైయుంటివి.

ఊ—ఇదియా ! ఎప్పటికాలపు సంగతియో జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొంటివి.

చాలు చాలు! వారవిలాసినికి మాపులతో పనిలేదు. అర్జునా! పలుమాటలేల?

తే. గీ. అర్జునా! నిన్నుఁ జూచి నే ♦ నద్భుతముగ
వినినయప్పటినుండియు ♦ ఘనసరోజ
బాణనిశితాస్త్రతతిచేత ♦ బాధనంది
నేఁడు నినుఁ జేరితినిసుమ్మ ♦ చూడవేల?

అర్జు—హరిహరీ! ఎంతమాట బలికితివి—

చ. జననివి నీవు పల్కిన వ ♦ చస్సును మీరఁగరాదుగాని, కూ
డనివని యెట్లు సేయుదు; మ ♦ తంబును బూనక నన్ను బ్రోవు నా
మనము పరీక్ష సేయనిటు ♦ మానిని! పల్కెదవంచు నెంతుఁ గా
వునఁ గృపఁ బూని నీ యనుఁగు ♦ పుత్రుని నన్ను ననుగ్రహింపుమా!

అమ్మా! నీవు నాచిత్తమును పరీక్షింపనవసరము లేదు. నాచిత్తమెప్పుడును నధర్మపథమునఁ జనదు—

ఊర్వ—అర్జునా! నాయంతట నేను నిన్నుఁ గోరివచ్చితిని.

ఉ. స్వర్గమునందు నాకుఁ బ్రితి ♦ వచ్చెడి దివ్యవిలాసవిభ్రమా
సర్గశమూర్తులైన కుటి ♦ లాలక గల్గదా కాన; నాదు సం
సర్గము నొందుమా రతిర ♦ సజ్ఞుఁడవై, యిఁక నేనె నీదు సం
సర్గము గోరివచ్చితిని ♦ సత్యముగా వినుమింద్రనందనా.

అర్జు—హరి హరీ! అమ్మా! ఇట్టి పలుకులఁ బలికి నాహృదయమును గలంచకుము. నాచిత్తమిట్టి దుష్కార్యమునకు సమ్మతింపదు.

ఊర్వ—పార్థా! నీవిట్లు పలుక ధర్మముగాదు.

తే. గీ. మదనుఁ డదయుఁడై నాపైనఁ ♦ బదునుశరవి
తానమేయంగ సాగ, న ♦ ద్దాని కోర్వఁ
జాలక కృపఁజూపెదవంచు ♦ సమ్మదమునఁ
జేరితిని నన్ను; రక్షింపు ♦ శీఘ్రగతిని.

(సమీపించును.)

అర్జు—(దూరముగాచని) ఆహా! ఇది బాగున్నది. దేవవేశ్యవగు నీవే
ద! మానవలోకవాసుఁడనగు నేనెడ! ఇదియుంగాక; నీవు నా
తల్లివి. నన్నిట్టి యధర్మోద్యోగమునఁ బ్రవేశపెట్టవలదు.
దూరముగనుండుము.

ఊర్వ—అవురా! అర్జునా! నీవెంతకఠినహృదయుఁడవు. మనసార
నినుఁగోరి యరుదెంచిన సారసాక్షి యభీష్టముఁ దీర్పక యిట్లు
పలుకుట న్యాయమా? ప్రాణదానముకన్న మఱియొక పుణ్య
మున్నదా? (సమీపించి) పాండవమధ్యమా! మన్మథబాణా
గ్ని కోర్వఁజాలను. రక్షింపుము—(ముట్టుకొనఁబోవును.)

అర్జు—తల్లీ! అట్టిప్రశంసవిడువుము. మఱియెట్టికార్యమునందు నియో
గించినను నేనుచేయుటకు సంసిద్ధుఁడనని యెఱుఁగుము—

ఊర్వ—(కోపముతో) ఛీ! నీవు పురుషుఁడవా? నాయభీష్టముఁదీర్పక
సంతాపవార్ధినిముంచిన నీవు షండుఁడవగుదువుగాక—

(నిష్క్రమించును.)

అర్జు—(తనలో) అక్కటా! ఈమె యిట్లు శాపమిచ్చినది! ఏమిసేయు
దును.

(ఇంద్రుఁడు-ప్రవేశించును.)

ఇంద్రు—వత్సా! నీవును నూర్వశియు సంభాషించుచుండుట నేను
రహస్యముగ దాగి వింటిని. నీచిత్తశుద్ధికి నేనెంతయు సంతో
షించితిని. ఊర్వశియిచ్చిన శాపమునుగూర్చి నీవు విచారింప
వలదు. అయ్యది నీకు ముందజ్ఞాతవాసమున నుపకరించును—
రమ్ము—

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

రంగము:—(ద్వైతవనము:—పాండవుల యాశ్రమము:—ప్రవేశము.
ద్రౌపది—ధౌమ్యుఁడు.)

ద్రౌప—భూసురోత్తమా! మేమున్నట్టిహీన నీయిడుములఁ బాసి సుఖింపఁగలమా ?

ధౌమ్య—సాధ్వీమణీ! మున్ను వాసుదేవుఁడభిమన్యాదికుమారవర్గముతో సుభద్రను ద్వారకకు దీసికొనిపోవుటకు వచ్చినప్పుడు నీతో "అజ్ఞాతవాసానంతరమున ధార్తరాష్ట్రులను నీపతులు వధించు నప్పుడు రక్తప్రవాహములఁగాంచి యానందింతువు" అని పలికిన వాక్యములు మఱచిపోయితివా ?

ద్రౌప—అజ్ఞాతవాసానంతరమునైనను ధర్మనందనుఁడు రణమున కనుమతింపవలయునుగదా? సమరమునఁగాని కార్యము చక్కఁబడదు.

ధౌమ్య—అవును; ఆమాటనిశ్చయమే. మనకు మంచిదినములు సమీపించుచున్నవి. భీమునిచేఁగావింపఁబడిన కిమ్మీరవధయు కిరాతవేషమున హరుఁడు పార్థునకుఁ బాశుపతాస్త్ర మొసంగుటయు, అర్జునుఁడింద్రలోకమునకరిగి నివాతకవచులఁగూల్చుటయు సౌగంధికార్థమై యరిగిన భీమునకు హనుమంతుఁడు ప్రసన్నుఁడైమీకును కౌరవులకును జరుగనున్నసంగ్రామమున నర్జునుని రథముపై నిలిచి సమస్తము జూచుచుండు ననని చెప్పుటయు, వాయునందనుఁడు జటాసురుని వధించుటయు నిందులకు సాక్ష్యము లిచ్చుచున్నవి,

ద్రౌప—అరణ్యమునన్నను సుయోధనుఁడు మాకెగ్గు సేయుటకే తలంచుచుండునుగదా ?

ధౌమ్య—అమ్మా! ఎవరు చేసిన పాపము వారే యనుభవింతురు.

ద్రౌప—(ఆకసమువంకఁజూచి) పొద్దెక్కినది, వేటకరిగిన పతు లింక ను రాలేదు.

ధౌమ్య—నేనరిగి వారిజాడ నరసివచ్చెదఁగాక (నిష్క్రమించును.)

(సైంధవుఁడు—ప్రవేశము.)

సైంధ—(తనలో) ఆశ్రమమున పాండవులు లేరు. ద్రౌపది యొంటరి గనే యున్నది. (ద్రౌపదినిఁజూచి)

తే. గీ. ఇట్టి లోకైకసుందరి ♦ యెందు లేదు
పార్థ తత్సమానాధుల ♦ పుణ్యఫలంబె
యిట్లు జనియించునంచును ♦ నెంచవలదె
పాండవులభాగ్యమునఁగాదె ♦ పత్నియయ్యె.

(సమీపించును.)

ద్రౌప—(సైంధవునిఁజూచి) అన్నా! సింధురాజా! ఎప్పుడువచ్చితివి? ఇటఁ గూర్చుండుము?

సైంధ—అన్నా! దుస్సలకుఁ గుశలమేకదా? హస్తినాపురమునకుఁ బోవుచువచ్చుచుంటివా? వృద్ధులగు గాంధారీధృతరాష్ట్రులు సేమముగనున్నవారె? ఇప్పుడు నీవెచ్చటికరుగుచుంటివి?

సైంధ—అందఱికిని సేమము. నేను సాల్వకన్యాస్వయంవరార్థమైయరు గఁదలఁచి సేనలతో బయలుదేఱితిని. కాని నాచిత్తమిక్కడకు వచ్చినపిదప నాయుద్యోగమునుండి మరలినది.

ద్రౌప—అందులకుఁ గారణము.

సైంధ—ఏమున్నది? బంధుకోటిలోన వానవు కదాయని నిన్నుఁజూచి పోవుటకువచ్చితిని. నిన్ను జూడగనే నాధైర్యస్థైర్యములు చెడి నవి. చెప్పవచో నాయందుఁ దప్పక కరుణింతువను నమ్మకము మాత్రము నాకున్నది.

చ. స్మరుఁడుగ్రిందయి వేడితూపులదరిం ♦ పఱ దచ్ఛితాస్త్రిశిచ
చ్చరబాధింపఁగ నన్ను నెంతయు ధృతి ♦ శ్రీహీనచిత్తుండనై
కరుణావర్షము దప్పకుండగుఱియం ♦ గా జేతువీవంచు నీ
శరణం జేరితి నాదరింపఁదగు నో ♦ శాతోదరీ సుందరీ!

మ. అనుమానింపక పల్కుచుంటినిసుమా ♦ యబ్జాతపత్రాక్షి! కా
ననమందీవిధినుంటచేత నిను నా ♦ వ్వాల్పట్టలేనైతి నే
మనుదుర్ వేశాక దుర్వికారము ద్వదీ ♦ యాత్మన్ విసర్జించి నా
వెనువెంటన్ జనుదెమ్ము దుస్సలవలెన్ ♦ వీక్షింతు వేమాటికిన్.

దుర్జయులు దరిద్రులు నైన పాండవులతో నీయరణ్యమున నిడుమల బడుచుండుట నీసౌందర్యమున కెంతయు గళంకముగనున్నది.

తే. గీ. జూదమున నిన్ను గోల్పోయి ♦ మోదమలర
వరుడు నీకట్టుపుట్టమొ ♦ ల్వంగఁజూది
సైచినట్టి పాండవులపై ♦ జలజగంధి
ప్రేమనిట్లుచూపెద వేల ♦ కేలవగుచు.

నీపతులకంటె నవివేకు లెందును లేరు. ఒకసారి జూదమున నోడిపోయిరి కదా! మరల యుధిష్ఠిరుఁడు రెండవసారి యాడుటకేల సమ్మతించెను? తొలుతమీరోడినప్పుడు నీవిషయమై నేనెంతశ్రమనొందితినో దైవమున కెఱుక. మాటలసందర్భమున జెప్పుచుంటినిగాని మఱియొకటి కాదు. దుర్యోధనాదులను రహస్యముగఁబిలిచి చీవాట్లుపెట్టి ధృతరాష్ట్రుని తోఁగూడ జెప్పితిని. అతఁడు నామాట దీసివేయఁజాలక మీరాజ్యము మీ కిచ్చెను. నావాక్యములననుసరించియే వరము లనునవియుఁగల్పించినాఁడు. ఇట్టిశ్రమయంతయు నేనెందులకుఁబడినాఁడనో నీవే గ్రహింపుము. నాయభిప్రాయము వెల్లడించుటకు దగినసమయము నేటికి దొరకినది.

తే. గీ. అదిగొ సైన్యంబు వారథం ♦ బదిగొ రొక్క
మా! మదినిసంశయంబును ♦ మాని; నీవ
సింధురాజ్యపాలనముఁజే ♦ సెదవుగాక
సకలసౌఖ్యంబులందుచు ♦ జలజనయన.

లెమ్ము; త్వరగఁబోవుదము.

ద్రౌప—(తనలో) ఈదురాత్మునకుఁబుండుపుట్టినది. (భగవంతునుద్దేశించి) హా! పరమేశ్వరా! అరణ్యములయందున్నను మాకు గష్టములనేకూర్చుచుంటివా? అక్కటా! సైంధవుఁ డివ్వాడిక్కడకేలవచ్చెను? ఈతఁడువట్టి యవినీతుఁడు. నానతు లాశ్రమము నలేరు. ధౌమ్యుఁడుగూడ వారినరయనేగెను. (వకాశముగా) అన్నా! సింధురాజా! కౌరవభగినియగు దుస్సలకు నీవు భర్తవగుటంజేసి నాకు సోదరుఁడవు. అట్టిచో నన్నుఁ గామింప ధర్మమా ?

సైంధ—కామినీమణీ! కాముకులకు యుక్తాయుక్తవిచారణముండదు.

చ. దవశిఖనార్పవచ్చు; యముఁ ♦ దండనసైచఁగవచ్చుఁ; గాలమృత్యువును జయింపవచ్చుఁ;గను ♦ దోయిరమేశునిఁ జూడవచ్చు; ఘోరవిషమును గ్రోలవచ్చు; జల ♦ రాశులనీఁదఁగవచ్చుఁ; గాని హృద్భవఘనపుష్పశస్త్రముల ♦ దాడికినిల్తురె యెట్టివారలున్.

ద్రౌప—అన్నా ! నీకు సకల ధర్మములును దెలిసియుండియు నేకారణముచేతనో యిట్టియజ్ఞానాబ్ధిలోఁబడితివి. నీకుఁబరమేశ్వరుఁడు మంచిబుద్ధి బ్రసాదించుగాక! ఇఁకనట్టికోరికవిడిచి పాండవులరుదెంచువఱకును నుండి వారిచేఁ బూజితుఁడవై యరుగుము.

సైంధ—(తనలో) ఓహో! ఈమెకదుజాగుసేయుచున్నది. పాండవులరుదెంచినచో నాయుద్యమమునకు నంతరాయముగలిగించు

టమేగాక యేమిహాని కలుగునో! వారు రాకమునుపే యీమెను
దోడ్కొనిపోవలయును. (ప్రకాశముగా) పల్లవాధరీ! నీచేఁ
బూజితుఁడనైతిని. ఇది చాలును.

మ. అతివా! పాండవులిచ్చుపూజలివియే ♦ లా నాకు నీపూజయే
యతిసంతోషముగూర్చు నాపయినఁ బు ♦ ష్పాస్త్రుండు కోపంబునన్
శితనారాచము లేయఁగా దొడఁగెనీ ♦ చిత్తంబులో బ్రీతిబూ
ని తగన్ వానిశరాగ్ని పార్పుటకికన్ ♦ లేలెమ్ము జాగేటికిన్.

కాలహరణమునకు నాచిత్తము సైపదు.

ద్రౌప—నీకు మంచిబుద్ధి కలుగుటకై నేను శాంతముగాఁ బలికితిని. నా వాక్యములాలింపక మితిమీఱి ప్రేలుచుంటివి. పాండునందనదుర్వారకోపాగ్నికి శలభమవై పోవుటకే నీకిట్టిబుద్ధి పుట్టినది. చిత్తమును మరలించుకొనవేని మరణము ధ్రువము.

సైంధ—పాండవులవలన నాకు భయము కలుగునని నీవు సంశయించుచుంటివా? అట్టిసంశయ మవసరము లేదు.

తే. గీ. నీదుభర్తల శౌర్యంబు ♦ జూదమందె
తేటతెల్లంబుగా మాకుఁ ♦ దెలియవచ్చె
పలుకవిప్పామటంచును ♦ బరునిపాలు
నిన్ను నర్పుటఁ గాంచమే ♦ నీరజాక్షి.

ద్రౌప—ఓరీ! దుర్మతీ! నీకు వినాశకాలము సమీపించినది, పాండవులు వచ్చువఱకును నీవిచ్చట నుండుము. నీబలము తెలియును.

సైంధ—పాంచాలీ! నావాక్యములు విని నీయంతట నీవు నాకు శ్రీమ కొమునంగకుండ వచ్చెదవేమో యని యింతవఱకును సైచితిని. ఇఁకనిన్ను బలాత్కారముగనైనఁ గైకొనకతప్పదు.

ద్రౌప—ఓరీ! నీచుఁడా! నన్ను బలాత్కారముగఁ గొనిపోయెదవుగా? ఎంతసాహసము! నీకాయువు నిండినది. (తనలో) అక్కటా

నేనిప్పుడేమిచేయుదును? నాపతులలో నొక్కఁడైన రాకుండె
నే? సమయమునకు ధౌమ్యుఁడైన లేకుండెను. హా కృష్ణా! న
న్నీ దురాత్ముని బారినుండి రక్షింపుము.

సైంధ— చలీ! నామాటకేమి ప్రత్యుత్తరమిచ్చెదవు? (సమీపించును)

ద్రౌప— ఛీ! దూరముగనుండుము.

సైంధ— ఇఁక ప్రయోజనము లేదు— ఇదిగో చూడుము— (బలాత్కా
రముగ నెత్తుకొనును)

ద్రౌ— ఓరీ! కులపాంసనా! (పాండవుల నుద్దేశించి) పాండవేయు
లారా! ఈ సైంధవుఁడు నన్ను బలాత్కారముగఁ గొనిపోవు
చున్నాఁడు. వేగమువచ్చి రక్షింపుడు— (సైంధవునిఁజూచి) ఓరీ!
నన్నుఁ దోడ్కొని యెక్కడికేగెదవో యరుగుము— ఏదిక్కు
నకేగినను నాపతులు నిన్నుక్కడఁగింతురు.

సైంధ— (ద్రౌపదితో నిష్క్రమించును)

ధౌమ్యు— (ప్రవేశించి) ఎంతసాహసమెంతసాహసము! (పాండవులను
ద్దేశించి) పాండునందనులారా! ఆశ్రమములో నెవ్వరు లేకుం
డుటఁజూచి సైంధవుఁడు బలాత్కారముగా ద్రౌపదిని రథముపైఁ
బెట్టుకొనిపోవుచున్నాఁడు. సత్వరముగవచ్చి రక్షింపుఁడు?

పాండవులు— ప్రవేశము.

ధర్మ— ఎక్కడనో స్త్రీయార్తనాదము వినవచ్చుచున్నదే!

ధౌమ్యు— (తొందరగా) పాండునందనులారా! ఆలస్యముచేసినచోఁ
బ్రయోజనము లేదు. సైంధవుఁడు ద్రౌపదిని బలాత్కార
ముగఁగొనిపోవుచున్నాఁడు.

భీము— (కోపముతో) ఓరీ! సైంధవా! గుహాయందు నిద్రించు సిం
గమును మేల్కొలుపుచందమున మాకాగ్రహము కలిగించితి

వికదా? (ధర్మరాజుంజూచి) అన్నయ్యా! ధర్మతనూభవా!
నీమూలమున నెన్ని యిక్కట్లుకలుగుచున్నవో చూచుచుంటివా?

సీ. నీమూలమునఁగాదె ♦ నిండుకొల్వునవతి
కట్టుపుట్టములొల్వఁ ♦ గాంచినాము
నీమూలమునఁగాదె ♦ నిజరాజ్యరమవీడి
వనములందువసింప ♦ వచ్చినాము
నీమూలమునఁగాదె ♦ విన్న నేమృతివందు
కౌరవక్షితినాథుఁ ♦ గాచినాము
నీమూలమునఁగాదె ♦ భీమాహవక్రీడ
కోహటింపకయిట్టు ♦ లుండినాము

తే. గీ. నేఁడు నీమూలమునఁగాదె ♦ నెలఁతనట్లు
సైంధవుఁడు బట్టగాఁగలై ♦ సాహసమున
ధర్మమో ధర్మమోయన్న ♦ గర్మమిట్లు
జరుగుచున్నది యేమందు ♦ శమనతనయ.

అర్జు—అన్నయ్యా! ప్రస్తుతమీవిషయవిచారణమెందుకు? మనమా
సైంధవునిఁగూర్చి విచారింతము రమ్ము—

(పాండవులు నిష్క్రమింతురు.)

ధౌమ్యు—(ఎదుటఁజూచి) ఇఁక భయములేదు. పాండవులు సింధుపతి
సైన్యమును గలిసికొనినారు (పరికించి) అదుగో! అర్జునుఁడు
పన్నిద్దఱు సౌవీరకుమారులను వధించినంతటనే సైంధవుఁడు
రథము దిగి పరుగెత్తుచున్నాఁడు. (పరికించి) అదిగో! పాంచా
ధర్మరాజుకడకు వచ్చి నిలిచినది—(మరలఁజూచి) పాంచాలి
సహితుఁడై ధర్మరాజిట్లువచ్చుచున్నాఁడు.

(ధర్మరాజు ద్రౌపది-ప్రవేశము)

ద్రౌప—నాథా! ఆదురాత్మునిఁ జంపకుండఁ బ్రాణములతోఁ బట్టి తెమ్మని వచించితిరేల?

ధర్మ-చ. సమరమునందు గాల్కొలఁదిఁ ♦ జక్కఁగఁ బాఱెడు వానిపైఁబరా
క్రమమును జూపఁగాఁదగున ♦ కామము చేనిటు చేసినట్టి యా
విమతుని బట్టి యిచ్చోడకు ♦ వేడ్కలరారఁగఁ దెచ్చి జ్ఞాపకం
బమరెడు భంగి; నేఁడొవరి ♦ మానపుశిక్ష విధించుటొప్పుగుఱా.

ద్రౌప—ఈ శాంతమే యింతవఱకుఁ దెచ్చినది. అజ్ఞాతవాసానంతరమునసైనను మీకు రణము తప్పదు. ఈ సైంధవుని మీరిప్పుడు వధించితిరేని యిప్పుడు వీనిని గుఱించి ప్రయత్నముండదు.

ధర్మ—(ఎదుటఁజూచి) అదుగో! బంధితుఁడైన సైంధవునితోఁదమ్ములు వచ్చుచున్నారు.

(భీముఁడు సైంధవునిఁ దన్నుచు—అర్జునాదులతోఁ బ్రవేశించును)

భీము—ఓరీ! దుర్మదాంధా! పాండవుల యెదుటఁబడి నీవెటకేగఁగలవు?

(తన్నును)

తే. గీ. క్రూర! నీకామమునుదీర్చు ♦ కొనఁగ సాధ్వి
ద్రుపదసుత యొకావలసెనా? ♦ తోచలేదె
పాపమనుమాట యొక్కింత ♦ పాపమొదవు
నీముఖంబునుజూచిన ♦ నీచహృదయ.

(మరల తన్నును)

సైంధ—(తనలో) అబ్బా! వీనితన్నులకు లోపల యెముకలు పొడియగుచున్నవి.

ధర్మ—తమ్ముఁడా! ఇఁక వీనింతన్నుట యాపుము. చచ్చిపోవునేమో!

అర్జు—(సైంధవునిఁజూచి)

తే. గీ. నీచమృగజాతియందు జ ♦ న్మించఁజేయఁ
దలఁచి యామాటమఱచి వి ♦ ధాతనిన్ను
మానవునిజేసెనంచును ♦ మదిఁదలంతు
గాక యున్న నీకీబుద్ధి ♦ కలుగుటెట్లు.

భీము—(ధర్మజునిదగ్గఱ కీడ్చుకొనిపోవును)

ధర్మ—ఓరీ! నరపశువా!

చ. నరపతులెల్లఁ దల్లులని ♦ భావమునందలపోతమాని యీ
పరమపతివ్రతామణి న ♦ పారగుణాకర జేరి యిట్లు పో
దరియని సైనసెంచక మ ♦ దంబునఁగోరుదువే దురాత్మ! నీ
చరితమునింద్యమైచనదె ♦ సజ్జనులెల్లరు ఛిట్టిపోయరే.

(అర్జునునిఁజూచి) అర్జునా! వీనికేమిశిక్షవిధించెదవు?

అర్జు—వీనికి దండన ప్రాయశ్చిత్తమే చేయవలయును.

ధర్మ—మరణదండనమనియే ప్రాయది చెప్పుచున్నది.

సైంధ—(తనలో) అక్కటా! వీరునన్ను జంపివేయుదురు కాఁబోలు. ఇట్టిపనికి నేనేలపూనితిని. పరమేశ్వరా! ఇట్టిపను లెప్పుడును చేయను. రక్షింపుము.

అర్జు—చేఁజిక్కిన వీనినిజంపుట ధర్మము కాదు. శాశ్వతముగ జ్ఞాపక ముండునట్లు యేదయినఁ జేయుట మంచిది.

సహ—అట్లయిన వీనితలగొఱిగి పంచశిఖలుంచి విడుచుట మంచిది.

ధర్మ—సహదేవునివాక్యములు బాగుగనున్నవి. (భీమునిఁజూచి)తమ్ముడా! ఈనరపశువునట్లుచేయుము?

భీము—(సైంధవునిఁబట్టుకొని యట్లుచేయును)

ధర్మ—ఓరీ! సైంధవా! కౌరవభగిని యగు దుస్సలను, వృద్ధులగు గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులను జూచి నేఁడు నిన్నువిడిచితిని. ఇఁక

నెన్నడును నిట్టియకార్యములు సేయక బుద్ధికలిగియుండుము పొమ్ము.

సైంధ—(తనలో) ప్రాణములతో విడిచిరి. అదియే చాలును. కాని తప మొనర్చి శివుని మెప్పించి రణమున వీరినోర్చెదఁగాక.

(నిష్క్రమించును)

ద్రౌప—సైంధవునకు మీరు చేసినశిక్షమాత్రమయిన కౌరవులకు తొలుతఁ జేసియుంటి రేని మనకీవనవాసక్లేశము లేకపోయెడిది కదా ?

భీము—నిశ్చయమే.

నకు—అట్లూరకొనుటచేత నేవారుమనలనశక్తులుగాఁదలఁచుచున్నారు.

భీము—అన్నయ్యా! ఇప్పుడయిన హస్తినాపురమునకు సమరప్రయాణమాచరింపుము.

ధర్మ—తమ్ముఁడా ! సమయభంగమునకు నాచిత్తము సమ్మతింపదు. శుభోదయకాలమువఱకు ఓర్చియుండుట శ్రేయము, (ధౌమ్యునిజూచి) మహాత్మా ! మావనవాసమిఁక నెప్పటితోఁబూర్తియగును?

ధౌమ్య—ఇఁకనొక మాసముమాత్రమేయున్నది.

ధర్మ—అట్లయిన నావిషయమునుగూర్చి యిప్పటినుండియుఁ బ్రయత్నింపవలయునుగదా ?

ఉ. ఎచ్చటికేగువారమిఁక ♦ నేగతిడాగెడువార మజ్ఞాత
యిచ్ఛవలాత్మ వెంటఁగొని ♦ యేపురికైనను జేరఁ బాండవుల్
వచ్చిరటంచునచ్చటఁద ♦ లంచిరయేని, జనాళియొంతయుఁ
వచ్చునుగాదె యాశపథ ♦ భంగమిఁకేమియొనర్తుఁజెప్పుఁడీ.

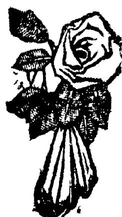
(తెరలో)

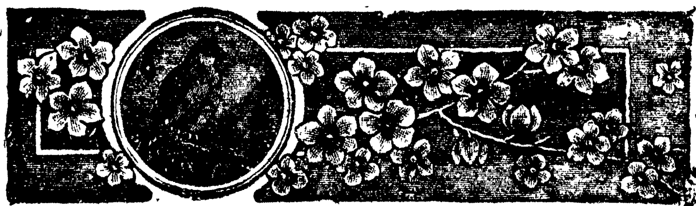
ధర్మనందనా! అజ్ఞాతమునుగూర్చి మీరు శంకింపవలదు, విరటపురము మీకు సర్వవిధంబుల వీలుగనుండును. ధర్మదేవతావరప్రభావమున మీరం దజ్ఞాతము గడపవచ్చును.

ధౌమ్యు—వింటివా! అంబరవాణిపలుకులు-ఇంకమీరు ప్రచ్ఛన్నవేషముల విరటపురమున కరుగుప్రయత్నముననుండుఁడు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ఇది చతుర్థాంకము.

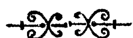

పాండవాజ్ఞాతవాసము.

పంచమాంకము.

రంగము:—[విరటునినగరము—పాకశాలసమీపమున వలలుఁడను పేరునను్న భీముఁడు ప్రవేశము]

భీము—(తనలో) ఆహా! కాలచక్రమెట్లుతిరుగునో చెప్పఁజాలముకదా? సమస్తసామంత నృపాలురును, చరణపంకేరుహములకు దాసులై సేవింప, సప్తద్వీపసముద్రముద్రితమహీవలయము నిరంకుశముగఁ బరిపాలింపఁజాలిన మాయగ్రజుఁడజ్ఞాతవాసదీక్షార్థము ప్రచ్ఛన్నవేషమునఁ గంకుఁడనుపేర బురాణములఁ జెప్పుచు మోదమునకై జూదమాడుచు నీకంకుని సేవించుచుండెనుకదా! ఈశ్వరుని ప్రసన్నునిగాఁ జేసికొని, పాశుపతాస్త్రముఁగాంచి పాకశాసనుని యర్థాసనమునఁగూర్చుండి, కాలకేయాదిదానవుల నిర్జించి, బృందారకులకానందముగొలిపిన పార్థుఁడు విబుధలోకవారవిలాసినీమణియగు నూర్వశియిచ్చిన శాపకారణమునఁ బేడితనముదాల్చి, బాహువులదీర్ఘత్వమునకు, గుణకిణంబులకుఁ గంచుకంబును, శంఖవలయంబులనుమాటువేసికొని రాజకన్యలకు నృత్యగీతంబులఁ జెప్పుచుండెనుకదా! నకులుఁడశ్వశిక్షకుఁడై దామగ్రంథియనుపేర నొప్పుచుం

డెను. సహదేవుఁడు గోష్ఠములకధిష్ఠాతయై తంత్రీపాలుఁడయ్యె. కావ్యవేదియందు జన్మించి, ద్రుపదునకుఁ గూతురై మాకు పత్నియైన పాంచాలి సైరంధ్రీవేషమున మాలినియనుపేర విరటుపత్నింగొలుచుచుండెను. ఇఁక నావిషయమునుగూర్చి నేనేమనిచింతింతును ? బకాసురుని వధించి యేకచక్రపురవాసులకానందము గలిగించితిని. జననమాదిగ బలపరాక్రమవంతుఁడనై విలసిల్లుచున్న నేను పౌరుషము విడిచి వంటలవాఁడనైతిని. (దైవమునుద్దేశించి) పరమేశ్వరా ! నీగుణము లనంతములు.

మ. ధనికుఁ బేదగ, బేదను ధనికుఁగా ♦ ధర్మైకసంవేద్యు దు
ర్జనుగా, దుర్జను ధర్మతత్పరునిగా ♦ రాజిల్లఁ జేయుచుఁ
ఘనుఁడా గారడివానిచందమున, లో ♦ కంబేలుచున్నావు నీ
మనమువ్వారుగనంగశక్తులు సుధ ♦ ర్మాంభోధిచంద్రోదయా.

(ఇంచుకయూరకుండి) మామాటకేమి కాని, మాతల్లినిదలంచుకొనినప్పుడెల్ల దుఃఖముకలుగకమానదు (తల్లినుద్దేశించి)హా ! జననీ ! కుంతీ !

సీ. కుంతిభోజునిముద్దు ♦ కొమరితై వాసిగా
నచ్చోటమిగులసౌ ♦ ఖ్యంబుగాంచి
పరమధర్మాత్ముఁడై ♦ పరిఢవిల్లినయట్టి
పాండుభూమీశ్వరు ♦ పాణిఁబట్టి
మహనీయమణిమయ ♦ మందిరంబులయందు
బరిచారికాతతి ♦ భక్తిమీర
ననిశంబుసేవింప ♦ నతులితభాగ్యభో
గములతోదీపించి క్ష్మాతలమున

తే. గీ. మహితవిక్రమధనులైన ♦ మాకుఁదల్లి
వైధవ్యయుక్తముఁగాంచియు విధాత ♦ వ్రాతసకట

పరులయింటను కాలంబు ♦ జరుపుచుంటి
నకట ! యేమనిచింతింతు ♦ నమ్మమదిని.

(తెరలో)

అయ్యో! ఈదురాత్ముఁడు నన్ను వెన్నంటి తఱుముకొనివచ్చు చున్నాఁడు. ఈసమయమున వీనివారించువారు లేరా?

భీము—(ఇటునటుచూచితనలో) ఏమిది ! స్త్రీస్వరూపమువలె నున్నదే. (ఎదుటఁజూచి) ఓహో ! ఎవ్వరో కాంతయే యిట్లు పరువెత్తుకొని వచ్చుచున్నది.

(ద్రౌపది తొందరగా ప్రవేశించును.)

భీము—(తనలో) ఎవ్వరోయనుకొంటిని. పాంచాలియే. (ప్రకాశముగా) పాంచాలీ! పాంచాలీ!

ద్రౌప—(భీముని గాంచి) నాధా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

భీము—

తే. గీ. వాయుపుత్రుఁడి మేనిలోఁ ♦ బ్రాణముండ
నొరులవలన నీకును భయం ♦ బొదవుటెట్లు
భయమువిడనాడి చెప్పుమా ♦ భానురాంగి
హీనుఁ డెవ్వఁడు గలిగించె ♦ నిట్టిభయముఁ.

భీమసేనదుర్వారకోద్రాగ్నికి శలభమగుట కెవ్వఁడు సాహసించెను ?

ద్రౌప—నాధా!మిమ్మిచ్చట చూచుటచేత కొంతధైర్యము కలిగినది. అయ్యో! నాభయకారణమేమని చెప్పుదును. ఇంకను నాదురాత్ముఁడు వచ్చుచుండెనేమో యని భయముగనే యున్నది.

భీము—ఆదురాత్ముఁడెవ్వరు? నీకెగ్గుచేయఁదలఁచినవాఁడెట్టివాఁడైనను నాచే శిక్షింపఁబడునని తలంపుము,రమణీ! వాఁడెవ్వఁడు ?

ద్రౌప — నాథా ! నాపరితాపము నీకుఁ గాక మఱియెవ్వరికిఁ జెప్పు
కొందును. ఇంతపరాభవమందిన నేను మీయెదుట దానిం
జెప్పుటకేల సంశయింపవలెను ? నేఁటియుదయమున సుధేష్ణా
దేవినిద్రించుచుండగా నాకుం దర్శించుటకుఁ గీచకుఁ డరు
దెంచినాడు.

భీము — సరే! అక్కగారియందు భక్తిఁ జూపుట మంచిదేకదా!

ద్రౌప — అక్కగారిని దర్శించి యరిగిన నాకేవిచారమేల ?

భీము — అట్లుగాక, యాతఁడు నీయెడల దుర్నీతిం బ్రవర్తించెనా
యేమి ?

ద్రౌప — అతఁడరుదెంచిన సమయమున నేనచ్చటనుంటిని. వాఁడు
నన్నుఁగాంచి మదనవికారచిత్తుఁడై యేమేమో పలికెను.

భీము — అవురా! దుర్మతుఁడట్టి దుర్యోగమునఁ బ్రవర్తింపఁ దలం
చెను? రమణీ! నీవందులకేమి ప్రత్యుత్తరమిచ్చితివి ?

ద్రౌప — నాకుఁ బలపరాక్రమశౌర్య విరాజితులగు పతులేవురు
న్నారు. వారలకు నేనీసంగతిఁ దెలిపితినేని, నిన్నొక్కత్రుటిలో
యమాలయమునకుఁ బంపుదురు. తెలిసియో తెలియకయో
యిట్లుకోరితివి. నీవును నాదుతోఁబుట్టువులతోఁ బుట్టితివి
కదా యని పలికితిని, అతఁడు నామాటల చెవిజేర్పఁడయ్యె.

భీము — (కోపముతో)

మ. వనితా నీకును భర్తలేవురయి నిన్ ♦ బాలించుచున్నారటం
చును జల్కంగ వినంగనెంచఁడుకదా ♦ చోద్యంబు కానిమ్ము. దు
ర్జనుఁడింకేగతిమార్గముల్ వెదకునో ♦ జన్యంబునన్ నిల్చునో
నను రక్షింపుమటంచు వేడుకొనునో ♦ నారీ విచారించెదన్.

ఆదుష్టచరిత్రుఁడగు కీచకుఁడు నాచేఁ గూలినవాఁడని భావింపుము.

నేనిప్పుడేపోయి వానిం దుద ముట్టించి నీకు ముదము గూర్చెదఁగాక!

(పోఁబోవును.)

ద్రౌప—నాథా! తొందరపడవలదు. నామూలమున మీకు సమయ
భంగమగును.

భీము—తరుణీ! తొందరపడవలదనియా చెప్పుచుంటివి?

మ. అకటా! దుర్మదుఁడొక్కఁడీకరణిఁ గా ♦ మాయత్తచిత్తంబునన్
వికలప్రజ్ఞను మోహదృష్టులనినన్ ♦ వీక్షించి కోరంగఁ ద్రుం
చకనవ్వానిశిరంబు సైరఁగలఁడే ♦ శాతోదరీ! శాత్రవ
ప్రకరాభీలదవాగ్నికీలయగు నీ ♦ వాతాత్మజుండిమ్మెయిన్.

ఇంకను జెప్పవలసినదేమైననున్నదా? ఆసింహబలుఁడు నిన్నచ్చటనుం
చి తరుముకొని వచ్చుచుండెను?

ద్రౌప—వానిమందిరమునుండియే!

భీము—వానిమందిరమునకు నీవేల యరిగితివి?

ద్రౌప—సుదేష్ణయాజ్ఞననుసరించి.

భీము—పరాంగనాసక్తచిత్తుఁడగువాని గృహమున కంపుటకు సుదేష్ణ
నీవిషయమున నేలసాహసించెను?

ద్రౌప—ఆమె తృష్ణతీర్చుకొనుటకై కీచకుని గృహమున నున్న మధుర
రసమును గొని తెమ్మని యామె నన్ను నియోగించెను. ఈ కా
ర్యమునకై వేరొకరినిబంపుమని యామెను నేను బ్రతిమాలు
కొంటిని. కాని యామె నాప్రార్థనమంగీకరింపలేదు. అందుపై
భగవంతునిపై భారమువేసి నేను కీచకుని గృహమునకరిగితిని.
నేను తన్మందిరప్రవేశమొనర్చి దూరముననిలుచుండి యాత
నిం గాంచి "మీయక్కయగు సుధేష్ణాదేవి మిగుల దాహము
గొని మీయింటనున్న మధురరసముగొని తెమ్మని నన్నుఁబంప

వచ్చితిని. సత్వరముగ నిచ్చి రంపు"మని పలికితిని. అద్దురాత్ముఁడు నన్ను విలోకించి "సుందరీ! నీరాక నాకెంతయోమోదము గలిగించినది. నాయక్కదాహము దీరుటకు వేరొకరిచే మధురరసము వంపెదను. ముందు నాదాహము దీర్పు మనిపలికి యెన్నియో నోటనుచ్చరింపరాని దుర్భాషలాడెను. అట్టి సమయమున నాతనితోఁ బలుకనొల్లక వెంటనే మందిరము విడిచివచ్చితిని. కాని దుష్టుఁడు నన్ను వెన్నాడుచుఁ గొంతదూరమువచ్చెను.

భీము—రమణీ! ఇఁకఁజెప్పనక్కఱలేదు; నాకు వినుటకుఁ గష్టముగనున్నది. అజ్ఞాతవాసదీక్ష మనకింక నొకమాసముమాత్రమే యున్నది. మనకు భయమావంతయులేదు. కావున నీవు మరల గీచకునిగాంచిన నప్పుడు భయమందక మోహమున్నదానివలె నటించుచు రేపురాత్రి నర్తనశాలకు వచ్చినచో నభీష్టముదీర్చెదనని చెప్పుము. నేనానర్తనశాలయందు వేచియుండి, వానిని రహస్యముగఁ జిత్రవధగావించెదను. ఇంక నీవరుగుము. నేను ను శయనస్థానమున కరిగెదను.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

(రంగము:—సుధేష్ణమందిరము:-ప్రవేశముద్రాక్షవది.)

ద్రాక్ష—(తనలో) అక్కటా! నాకు జరిగిన పరాభవమునుగూర్చి సుధేష్ణకుఁదెలుప, నామెతమ్మునిఁ గోపింతునని మాత్రము పలికియూరకుండెను, ఇఁక నేనీసంగతి నామెతో నేమియుఁ బలుకక, కీచకుఁడెట్టియెడ కరుదెంచెనేని, నాథుఁడు చెప్పిన చొప్పున బ్రవర్తించెదఁగాక !

(లోపల మాలినీ! మాలినీ)

ద్రాక్ష—సుధేష్ణాదేవి కాఁబోలు! పిలుచుచున్నది. (నిష్క్రమించును.(

కీచకుఁడు—(ప్రవేశించి) అక్కటా! నేనెంతయుఁ దొందరపడితిని.
మోహావేశమున మొదలు తెలియక, సైరంధ్రినిఁ బట్టఁబోవ
నామె భయపడి మందిరమును విడిచిపోయెను. సామవాక్యము
లతో భాషించియుంటినేని, నేను సఫలీకృతమనోరథసిద్ధుఁడ
నై యుండుటకు సందియము లేదు. (ఇంచుక యూరకుండి) ఆ
నారీమణియందు చిత్తము మరలకయున్నది.

తే. గీ. ధరణిలోపలనున్నట్టి ♦ తలిరుఁబోండ్ల
నెల్ల దలకట్టుగాఁ జేయఁ ♦ దలఁచియజుఁడు
దానిఁబుట్టించెనంచును ♦ దలఁచువాఁడఁ
గాకయుండిననారీతిఁ ♦ గ్రాలగలదె.

ఆజగన్మోహనవిగ్రహము నాకన్నులఁ గట్టినట్లేయున్నది—

తే. గీ. కన్నులున్న ఫలంబును ♦ గాంచివాఁడ
నోరుమెచ్చంగ స్తుతిఁజేయ ♦ నోచివాఁడ
పులకలెత్తఁగ కౌఁగిట ♦ బొదవఁ గలుగు
భాగ్యమే నాటికో యింకఁ ♦ బడయువాఁడ.

అరవిందగంధీ! నీపైనున్న మోహము నన్నెంతహీనదశకుఁ దెచ్చుచున్న
ది. నిద్రాహారములు మానిపించినది. నీవిప్పటికైనను నాయెడలఁ గరు
ణవహింపుము. మదీయాంతఃపురాంగనలచే నీకూడిగము సేయించెదన
ని పలికియుంటిని. నాబలపరాక్రమశౌర్య ధైర్యసాహసములచేతనే వి
రటునిరాజ్యము వర్ధిల్లుచున్నదని చెప్పియుంటిని. నీవునాసంగతినొక్కిం
తయు విచారింపవైతివికదా! (ఇంచుక యూరకుండి మరల మాయక్క
గారి నీవిషయమై ప్రార్థించెదఁగాక! కాని నన్నామె చీవాట్లుపెట్టునే
మోయని సంశయముగనున్నది. మధురరసమును నెపముగ నాయిం
టికి సైరంధ్రిని పంపినది. నేనే మందభాగ్యుఁడనై తొందరపడి కాలి

ముందుకువచ్చిన నిక్షేపమును వదలుకొంటిని. (ఎదుటఁజూచి) అదిగో! నాచిత్తమునుహరించిన కమలగంధి యిట్లేవచ్చుచున్నది. నేనెదురుగ నిలిచియుంటినేని భయమంది రావెఱచును గావున నీప్రక్కనుండెద.

(దాపదిప్రవేశించును)

ద్రౌప—(తనలో) నాకీసైరంధ్రివృత్తి యెక్కటికి తీరునో కదా! (ఎదుటఁజూచి) ఇదుగో దుర్మార్గుఁడగుకీచకుఁడిట్యేడ కరుదెంచినాఁడు (కొంచెము భయమునటించి వెనుక కేగును.)

కీచ—(ద్రౌపదినిఁజూ) తరుణీ! నన్నుఁజూచి భయమందెదవేల?

తే. గీ. మత్స్యరాజ్యలక్ష్మి యెవని ♦ మహితవిక్ర
మంబున విరాజిలుచునుండు ♦ నంబుజాక్షి
యట్టిసింహబలుఁడు దానుఁ ♦ దద్యోనంచుఁ
దలఁచవేటికి నీవు చి ♦ త్తంబునందు.

రమణీలలామా! నిజముచెప్పిన నీవు నమ్మెదవో లేదో! పరమేశ్వరు నిసాక్షిగఁ బలుకుచున్నాను.

తే. గీ. ఎపుడు నాకోర్కెఁదీర్తువో ♦ నీవటంచు
వేచియుంటిని, నిజముగా ♦ విద్రుమోష్ఠి
స్వాతివానకున్నె కదు ♦ వాంఛతోడ
గాచియుండెదు నాచాత ♦ కంబుకరణి.

ఇంక నన్నుఁగష్టపెట్టక నాయభీష్టముఁ దీర్పుము—

వసంతకోకిల.

సరోజపత్రనేత్రి యింక ♦ జాలమేలనే
స్మరుండు కోపమూని బాణ ♦ జాలనేసెడిఁ
బిరాననాదుకోర్కెదీర్చి ♦ ప్రేమఁజూడవే
స్మరుండు గర్వమెల్లవీడి ♦ శాంతమూనఁగన్.

(నవిూపించుచున్నాఁడు)

ద్రౌప—(తనలో) ఇంక వీనిని సామవాక్యములచే వంచించి మృత్యు దేవత సన్నిధికిఁ బంపవలయును (ప్రకాశముగా) రాజా! నీవు తొందరపడవలదు. నిన్నింతవఱకు శ్రమపెట్టినందుకు క్షమింపవలయును. నీకు నాయందెట్టిమోహమున్నదో యరయుట కిట్లు కాలహరణమొనరించితి గాని మఱియొకటి కాదు. కాని నేఁజెప్పినట్లు చేసితివేని నీయభీష్టము తీరఁగలదు.

కీచ—(సంతోషముతో) తరుణీ! నీయాజ్ఞకు బద్ధుఁడనుకదా!

ద్రౌప—నేఁటిరాత్రి యెవ్వరును జూడకుండ నీవొంటరిగా నర్తనశాల కరుదెమ్ము, రెండవవానికిఁ దెలిసినచో నాకు హానిసంభవించును. నేనచ్చట నీరాకకై నిరీక్షించుచుండెద. ఇఁక మాటలుజాలిం కక పొమ్ము. మనసంభాషణ యెవ్వరైననువిందురు.

కీచ—సంతోషము—(ఇంచుక యూరకుండి) అక్కగారి నొకసారి దర్శించిపోయెద—(నిష్క్రమించును.)

ద్రౌప—(నిష్క్రమించును.)

రంగము:—(నర్తనశాల—వస్త్రము శరీరమునిండగప్పుకొని భీముఁడు శయనించియుండును)

భీము—(తనలో) పాంచాలివాక్యములననుసరించి కీచకుఁడిప్పు డిచ్చో టకరుదెంచెను. నేను జాగరూకతతోనుండి యద్దురాత్ముఁడు వచ్చినంతనే వానిని యమాలయమునకుఁ బంపవలయును.(ఇంచుక యూరకుండి) ఎవరో వచ్చుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది.

కీచ—(ప్రవేశించి) సైరంధ్రియరుదెంచి నాకై వేచియుండును. ఆహా! నేఁటికిఁకదా నేను కృతార్థుఁడనైనాను. అక్కాంత యేమరాలనున్నదో యరసెదఁగాక! (ఇంచుక ముందునకు నడిచి) ఇదిగో!

నాయన్నులమిన్న. (సమీపించి) తరుణీ ! ఎవ్వరైనఁ జూచెదరే మోయను భయముచేతనా మూలడాగితివి? ఈయర్ధరాత్రిస మయమున నీనర్తనశాల కరుదెంచువారెవ్వరు? నీకు భయము వలదు. ముసుఁగు వెడలింపుము.

భీమ—ఊహ్—

కీచ—నారీమణీ ! నిద్రవట్టినదా యేమి ? లెమ్ము. లెమ్ము?

భీమ—(మాటలాడకుండును)

కీచ—(ముసుఁగుదీయుచు) చిలుకలకొలికీ! నేను వచ్చుట యాలస్యమై నదని యలుకవహించితివా యేమి ?

భీమ—(ముసుఁగుదీయుచు) నేను చిలుకలకొలికినిగాను. నీప్రాణము లుకొనుటకిచ్చట వేచియున్నాను. (చేతులతోఁగీచకుని నడిమిపట్టి)

చ. పరమపతివ్రతామణిని ♦ భవ్యచరిత్రను మాలినీ నిరా
దరణముతోఁ జూచి దురి ♦ తాత్ముఁడవై రమియింపఁగోరి యీ
కరణిని వచ్చినట్టి నిను ♦ గాలుని ప్రోలికిఁ బంపువాఁడ, నీ
మరణముఁజూచి భీతివడి ♦ తన్మ్మధవులీగతి సేయకుండఁగన్.

ఓరీ ! కులపాంసనా! నాకు బలవిక్రమసంపన్నులగు నేవురు భర్తలు న్నారని యీసైరంధ్రిచెప్పినను, నీచిత్తము నాదురుద్యోగమునుండి మఱలింపవైతివికదా? ఇప్పుడు నీకెవ్వరు దిక్కుగుదురో చూచెదఁగాక? నీబలపరాక్రమములెట్టివో చూపుము?

కీచ—ఆ ! ఎవ్వఁడవురా నీవు ? (పెనగుచున్నాఁడు)

భీమ—నాచేఁజిక్కిన నీవు తప్పించుకొనుటకుఁ జూచుచుంటివా ?

(ఇరువురును ముష్టియుద్ధముసేయుచున్నారు)

భీమ—దురాత్మా ! ఈముష్టిఘాతము నిన్ను గాలుని ప్రోలికంపుఁ గాక-(గ్రుద్దుచున్నాఁడు)

కీచ—హా! (నేలఁగూలును)

భీము—(తనలో) ఈతఁడు మడిసినాఁడు. ఇఁక నేనిక్కడ నుండరాదు
పాకశాలకుఁ జేరుకొందును.

(నిష్క్రమించును)

రంగము:—[విరటపుర ప్రాంతభూమి:—ప్రవేశము:—ధర్మరాజు
కంకుభట్టు]

ధర్మ—(తనలో) ఎట్లయిన మాయజ్ఞాతమునకు భంగము చేయఁద
లఁచి యీసుయోధనుఁడు విరటుని గోబృందమును బట్టుకొను
టకు సుశర్మం బంపినాఁడు. అతఁడీయాజ్ఞను సగించి కదా సుశ
ర్మగర్వమెర్చి గోపాలకుల మోది గోగణమును బట్టుకొనినాఁ
డు. (తెరలో ధ్వనివిని) అదిగో! సుశర్మ గోవులను విడిపించు
కొనుటకేగిన విరటునిదాకి సైన్యములఁ గలఁచుచున్నాఁడు(పరి
కించి) అబ్బా! విరటునకును, సుశర్మకును పోరతిఘోరముగ
జరుగుచున్నది. సుశర్మసైన్యమున సంతోషధ్వనులు హెచ్చ
గుచున్నవి; కారణమేమో! (పరికించి ఇంచుక ముందునకునడి
చి) ఆహా! ఇదియేమి? సుశర్మ పరాక్రమమున విజృంభించి
విరటునిరథునిగాఁజేసి, ముష్టియుద్ధమునఁనోడించి, యతనింబ
ట్టుకొని, తనరథముపైఁబెట్టుకొని యరుగుచున్నాఁడు. అతఁడిట్టి
సాహసకృత్యమును సేయుచుండ నాతమ్ముఁడూరకొననేమి?
(ఎదుటఁజూచి) ఓవలలా! దామగ్రంథీ! తంత్రిపాలా!

ఉ. చూచెదరేమి? మీరటులు ♦ చోద్యముగా విరటుఁ సుశర్మ సం
కోచము లేక బద్ధునిగ ♦ గొంచును బోవుచునుండ నవ్వరే
యాచరితంబువిన్న ధర ♦ నేమనుఁ లెండిక, దర్పమెర్చి యా
నీచునిదాకి మత్స్యపుర ♦ నేతను రక్షణసేయుటొప్పగుఁ.

మీ పౌరుషపరాక్రమములు ప్రకటించి రాజభక్తులుగండు. మిమ్ము
బాలించు భూపతి యరులచేఁజిక్కుటఁజూచి మీరూరకొనుట పాడి
కాదు. లెండు; జాగుసేయకుఁడు.

తే. గీ. గర్వమునుజేర్చి యారీతిఁ ♦ గారవెంద్రు
నాజ్ఞ గోగణంబునుబట్టి ♦ యరుగు నాను
శర్మ దర్పంబు దూలించి ♦ సాహసమునఁ
దెండు వాని నిటకు వేగ ♦ ధీరులార.

(ఇంచుకయూరకుండి) అదిగో. నావాక్యము నాలించి భీమ నకులసహ
దేవులు మూర్తీభవించిన శౌర్యదేవతలోయనునటు విరటునిబంధించు
కొని పోవుచున్న సుశర్మరథమున కడ్డుపడి యాతని నిలువరించినారు.
ఆహా! నకులసహదేవులు వెనుకభాగమునుండి, తమ్ముదాటుటకువచ్చి
నసుశర్మ సైన్యములపైఁబడి హరిణపంక్తిపైఁబడు సింహకిశోరములచం
దమున వీరవిక్రమవిహారములు నగడంగిరి. (సంతోషముతో) భళీ!
భీముఁడు చెలరేగిన మత్తగజము చాడ్పున సుశర్మరథమునీఁదకు లం
ఘించి, యాతనినొడిసిపట్టి, రథమునకుపిలిచికట్టి, విరటుని విడిపించి
యిట్లువచ్చుచున్నాఁడు. నేఁడు వాయునందనుని మూలమున విరటుఁడు
రక్షింపఁబడినాఁడు.

(బంధింపఁబడిన విరటునితో భీమ నకులసహదేవులును విరటుఁడును
ప్రవేశించుచున్నారు)

ధర్మ—(విరటునిఁజూచి) భూరమణా! వచ్చితివా?

విర—(ఇంచుకసిగ్గు నభినయించుచు)

భీమ—(ధర్మరాజును జూచి) ఆర్యా! కంకభట్టారకా!

చ. కురుపతిపంపఁగా నటు ల ♦ కుంతిలశౌర్యముతోడవచ్చి యా
విరటనృపాలుఁగోగణము ♦ వేడ్కనుబట్టిన యుద్ధరాత్మునిఁ

దురమునఁ దాకి దర్పమును ♦ దూల్చి నృపుండుముదంబునంద, నీ
కరణినిఁ బట్టితెచ్చితిని ♦ కాగల శిక్షవిధింపఁగాఁదగున్.

ధర్మ—(సుశర్మనుజూచి) ఓయీ! సుశర్మా! నీవు దుర్యోధనుని
పంపున విరటుని గోగణంబును నందులకు బంధించితివో
మాకుఁ దెలియును. కాని యీవిషయమును గూర్చి మేమిప్పు
డు చర్చించుట కవసరములేదు. ఎవ్వరు త్రవ్వుకొన్న గోతిలో
వారేపడుదురు. శత్రుపక్షములోని వాఁడవగు నీవు మాచేఁజి
క్కితివి. ఇప్పుడు నిన్నేమేమిచేసినను మమ్ము వారించువారు
లేరు. కాని, మాచిత్తమందులకు సమ్మతింపదు. నీవు మాభూ
పతిమొదలఁ జేసిన దుష్కృత్యమునకు నీశిరము ఖండించినను
మాకుఁ బాపముకలుగదు. కాని, నిన్ను విడిచిపుచ్చుచుంటిమి.
బుద్ధిగలిగివర్తింపుము.

సుశ—(తనలో) అక్కటా! నాకెంత పరాభవముకలిగినది! దుర్యోధ
నుని మొగమెట్లు చూడఁగలను! (నిష్క్రమించును)

విర—(ధర్మరాజునుజూచి) మహాత్మా! నేఁడు నీవాక్యములననుసరిం
చి యీవలలుఁడు నన్నురక్షించినాఁడు. ఈతఁడు లేకయున్న
చో నేనీదినమున శత్రువులకుఁ జిక్కియే యుందును.

ఉ॥ వంటలవాఁడవైన నిటు ♦ వంటి పరాక్రమశౌర్యశాలినిన్
గంటిమె యెచ్చటైనను జ ♦ గంబున మున్ను సుశర్మ నేఁడు తా
మంట తెఱంగునన్ బడి యా ♦ మానుషకృత్యము సల్ప వానినిన్
గెంటి మదీయజీవముల ♦ నిక్కముగా నిలిపెన్ గుణోత్తమా!

తంత్రిపాల దామగ్రంథుల శౌర్య మనివార్యమై యున్నది. ఏదియెట్లు
న్నను, నీమూలమున నేను రక్షింపఁబడితిని.

తే. గీ. ప్రాణరక్షకుండవగుదుఁ ♦ బలుగునీకు
మత్స్యదేశంబు నిపుడు స ♦ మర్పణంబు

చేసి, నిన్ను సేవించెద ♦ వాసిమీఱ
నమ్మతింపుము దీనికి ♦ సచ్చరిత్ర!

ధర్మ—రాజేంద్రా! నాయందున్న గౌరవముచే నట్లు పలికెదవుగాని నేను నీవిషయమునఁ జేసిన మహాకార్యమేమున్నది? నేనట్టి యాధిపత్యమున కర్హుఁడనుగాను. ఈవలలాదులు నీయెడలఁ జేయవలసిన విధాయకకృత్యమును సలిపినారు.

విర—(భీమునిజూచి) వలలా! మున్ను నాయాస్థానమునకు దుర్యోధనుని పంపున నరుదెంచిన మల్లురనోడించి నాకు యశము నార్జితివి. నేఁడు సుశర్మ నన్ను రణమునఁనోడించి, బంధించుకొని పోవుచుండ వానిగర్వమణఁచి నాప్రాణములఁ గాపాడితివి. ఎన్నిజన్మములకైన నీయుపకారము నేను మఱువఁజాలను.

భీము—రాజేంద్రా! నేను నీకరుణకుఁ బాత్రుఁడఁగాని శ్లాఘ్యమునకుఁ గాదు.

ధర్మ—రాజా! ఇఁక నీవు రణవిజయ మంగళతూర్యనాదములు చెలంగ సేనాసమన్వితముగఁ బురిం బ్రవేశింపఁదగును.

విర—మంచిది.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

రంగము:—[నర్తనశాల-ప్రవేశము-బృహన్నలవేషముననున్న]
(యర్జునుఁడు-ద్రౌపది-ప్రవేశించుచున్నారు.)

అర్జు—తరుణీ! నీవీసమయమున నియ్యెడకేల యరుదెంచితివి?

ద్రౌప—భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామాధిష్ఠితమగు కౌరవసైన్యమరుదెంచి యీపురప్రాంతారణ్యముననున్న విరటుని గోవర్గమును బట్టెనఁట! గోపాలు రదిగాంచి కౌరవబలముగా నెఱింగి పరుగు పరుగున వచ్చి యంతఃపురమున నున్న యుత్తరునితోఁ జెప్పిరి.

అంతట బాలుఁడు కురుబలమును దాటుట కేగుటకు సంశయించి తగిన సారథి లేఁడని విచారించుచుండెను.

అర్జు—ఇంతకుమున్న విరటుఁడు సుశర్మపైకరిగి విజయలక్ష్మీలోలితుఁడై యరుదెంచుచున్నాఁడని వింటిని. ఆతఁడింకనుఁ బురిఁజేర లేదు. మనకిఁక నజ్ఞాతవాసదీక్ష యొకదినము మాత్రమేయున్నది. కావున నీవిప్పుడుత్తరునికడ కరిగి కౌరవులపై కెత్తిపోవుటకుఁ బ్రేరేపించి, సారథిగా నన్నుఁ గొనిపొమ్మని చెప్పుము? శీఘ్రముగఁ బొమ్ము. (నిష్క్రమించును.)

ద్రౌప—(ఈవలకువచ్చి తనలో) అర్జునుఁడు రథసారథియై యుత్తరునితో నరిగెనేని కురుబలముల నురుమాడఁగలఁడు. అజ్ఞాతవాసదీక్ష యిఁక నొకదినముమాత్రమే యుండుటంజేసి మేముబయల్పడినను సమయభంగము కాదు. (ఇంచుక నడిచి) అదిగో! ఉత్తరుఁడే యిట్లు తొందరగా వచ్చుచున్నాఁడు.

ఉత్త—(ప్రవేశించి) అవురా! దురాత్ములైనకౌరవు లెంతపనిజేసిరి! ఒక ప్రక్కనున్న గోగణమును బట్టుటకు సుశర్మంబంపి, మఱియొక ప్రక్కనున్న గోవులను వారు బొదివిరిగా! కానిమ్ము, వారికిఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్తముఁ జేసెదఁగాక!

ద్రౌప—(ఉత్తరుని సమీపించి) మహీరమణాత్మజా! ఏదియో దీర్ఘాలోచనము సేయుచు తొందరగాఁ బోవుచుంటివే?

ఉత్త—సైరంధ్రీ! ఏమని చెప్పుదును!

చ. కురుబలమేగుదెంచి మన ♦ గోవులఁబట్టి నటంచువింటి నే
బారిఁగొన శత్రువర్గమును ♦ బోవలెనందుకు స్యందనంబునుఁ
బరువడిదోలుసారథి క ♦ నంబడకుండుటఁజేసి దానికిఁ
జెరువును జూచుచుంటి నిఁకఁ ♦ దెల్పెడిదేమి వినంగమానినీ.

ద్రౌప—రాకుమారా! ఇదియాయాలోచన. దీనికై యింతయోచిం
పనేల? మనబృహన్నల సారథ్యంబునఁ బ్రవీణుఁడు.

ఉత్త—(నవ్వును.)

ద్రౌప—బృహన్నలపేరు చెప్పినంతనే నవ్వితివేమి?

ఉత్త—ఏమున్నది. బృహన్నలసారథ్యమున గట్టివాఁడని చెప్పినందుల
కు నవ్వువచ్చుచున్నది. ఇప్పుడు మనగోగణమును బట్టినవారు
భుజబల శౌర్యసముద్రులగు ధార్తరాష్ట్రులు. వారినెదుర్కొన
దలఁచినది నృపలోకోత్తరుఁడగు నుత్తరుఁడు. అట్టియెడల బృ
హన్నలసారథ్యముఁజూచి శత్రువులు పరిహాసింపరా? అదియుం
గాక పేడివానిని జూడనని నాకు వ్రతము.

ద్రౌప—విరటరాజనందనా! నీవట్లు సందియమందవలదు; కొన్ని కా
రణములచే నాతని శరీరమున కట్టి వికారమువచ్చినది. బృహ
న్నల నీకుసారథియై యుండునేని కౌరవులనేకాదు. మూఁడులో
కములేకమై నీపైకెత్తివచ్చినను నీవు జయింపఁగలవు. నామాట
విని యాతని సారథిగాఁ జేసికొని పోయి గోవులను మరలించు
కొనిరమ్ము. ఆబృహన్నల పాండవులయొద్దనుండఁగా నతని రథ
చోదకనైపుణ్యమును, పరాక్రమమును నేను చూచి
యుంటిని.

ఉత్త—అతనింగూర్చి నీవంతగాఁ బలుకుచుంటివి గాన నొకసారి నాక
డకుఁ గొనిరమ్ము?

(చెరియొక ద్రోవను నిష్క్రమింతురు.)

రంగము:—విరటుని నగరసమీపమున బయలు:

[ప్రవేశము—ఉత్తరుఁడు-బృహన్నల యను పేరనున్న యర్జునుఁడు.]

ఉత్త—

చ. అరదముఁబోవనిమ్ము సమ ♦ రావనియందు గురుకృతీంద్రు భీ
కరశరవార్ధిముంచి, యాల ♦ కర్ణునిగూల్చి; ఘటోద్భవాదులన్
దురముతొలంగిపోవునటు ♦ దోర్బలశౌర్యము జూపి గోవులన్
ద్వరితగతిన్ మరల్చెదను ♦ దండ్రికి మోదముగల్గునట్లుగన్.

అర్జు—(తనలో) అజ్ఞాతవాసదీక్ష నిన్నటితోఁ బూర్తియైనది. ఇంకఁ గౌరవులు గుర్తించినను భయములేదు. నాపరాక్రమముఁ జూపుటకుఁ దగినసమయము వచ్చినది. (ప్రకాశముగా) ఇదిగో! రథము బోనిచ్చుచున్నాను.

ఉత్త—బృహన్నలా!

ఉ. కౌరవసైన్యమండలిసి ♦ గాంచి మదిన్ గడుభీతిబొందుచున్
బారెద వేమిను మ్మరుల ♦ భంజనజేసెడివేళయందునన్
ధీరతతో మెలంగవలె ♦ దివ్యయశోరమ నాదుతండ్రినిన్
జేరెడుభంగిఁ జూడవలెఁ ♦ జెప్పితినంచుఁ దలంపఁబోకుమా.

అర్జు—ఉత్తరా! ఎంత వెఱ్ఱివాఁడవు!

ఉ. కౌరవసేన కాదు త్రిజ ♦ గంబులు నొక్కట నెత్తి వచ్చినన్
ధీరతయింతయేనియు మ ♦ దింబెడబాయదు నీవుచూడుమా
తేరును నెట్లుదోలెదనొ ♦ తేకువతోడను సంగరంబునన్
వైరులఁగూల్పుమయ్య నర ♦ పాలుఁడు నీజనకుండు మెచ్చగన్.

(రథమునించుక నడపి) రాజకుమారా!

మ. అదిగో! కౌరవసేనఁజూచితివె యు ♦ ద్యదుగ్రారిదర్పంబుతో
నెదురుంజూచుచునున్న దయ్యదునకై ♦ యీవచ్చుటం జేరి దు

ర్మదులఁ బీచమడంచి బాహుబలశౌ ♦ ర్యస్ఫూర్తిరాజిల్ల సాం
పొదవఁ గోవుల ద్రోవగావలెను మ ♦ త్స్యోర్వీశ సత్పుత్రకా!

ఉత్త—(వరికించి భయముతో.)

మ. ఇదె యాకౌరవరాజసేనయనఁగా ♦ నేఁ జేరఁగాశక్యమే
మదిలోనం దడపుట్టె దీనిఁగన దు ♦ ర్మాదంగ నెల్లాను బ
ల్లిదులఁ గంటిమి యొందఱుండిరొ యటఁ ♦ లెక్కింపగా రాకిఁకఁ
గదియంబోక మరల్పుమా రథము నే ♦ గఁ జేరగానింటికిన్.

అర్జు—మత్స్యరాజనందనా! నాతోఁ బరిహాసమున కిట్లు పలుకుచుంటి
వా యేమి?

ఉత్త—పరిహాసమేమి! కౌరవసేనం జూడగనే ప్రాణము లెరిగిపోవు
చున్నవి.

అర్జు—(తనలో) ఈతఁడు నిజముగా భయమందినాఁడు. భయమును
బాపవలయును. (ప్రకాశముగా) ఉత్తరా!

చ. కురుపతిభీష్ముఁడుఁ మఱియుఁ ♦ గుంభభవుండునుగర్ణుఁడుఁ విభీ
కరసమరంబులోన నను ♦ గవ్వడిగాఁ దలపోయునట్లుగా
శరములఁ జిమ్ముచూపెదను ♦ శౌర్యమటంచునుబల్కఁ లేదె యీ
ధరణిపుతోడ; నిప్పుడిట ♦ ధైర్యమువీడిన నవ్వరేజనుల్.

ఉత్త—నవ్వినవవ్వనిమ్ము. కురుసైన్యమును మాత్రము నేను దాకఁజా
లను. ప్రాణములుండినఁ జాలును.

అర్జు—రణమునకు భీతిల్లుట వీరక్షత్రియగుణము కాదు,

ఉత్త—బృహన్నలా! యుద్ధమనగా నృత్యము కాదు. ఒక్కొక్కసమ
యమున రణమునకు మేమే వెనుదీయుచుందుము, అట్టిచో నీ
వింతనిర్భయముగాఁ బలికెద వేల?

అర్జు— యుద్ధమునకు నాకు భయము లేదు. నేను నీకు రక్షకుండను. భయమందక కురుసేనం దాకుము.

ఉత్త— అమ్మయ్యో! నీ ధైర్యమును జూచుకొనియా నేను యుద్ధము సేయుట! చాలు చాలు! ముందు సారథినిఁ జంపియే రథికుని జంపుదురు.

అర్జు— నా ప్రాణముల నేను రక్షించుకొనుచు నీ ప్రాణములకూడ రక్షించెదను. కురుసేనయేగాక దేవాసురులగుడెంచినను నేను భయమందను. త్వరగా రథమెక్కుము. శత్రువుల దాకుదము. (రథము పోనిచ్చును.)

ఉత్త— (తనలో) పేడియగు నీతని పలుకు లద్భుతముగనున్నవి. నామాట వినక రథము పోనిచ్చుచున్నాఁడు. (ఎదుటజూచి) అదిగో! కురుసైన్యమును సమీపించుచున్నాము. (ప్రకాశముగా) బృహన్నలా! నా యొడలు కంపమెత్తుచున్నది. నన్ను బ్రదుకనిమ్ము. రథమును గృహమునకు మరల్పుము.

అర్జు— భయమందవలదు.

ఉత్త— నీవు రథము మరల్చెదవా లేదా?

అర్జు— రాజకుమారా! నీకింత భయముగానున్న సారథివగుము. నేను రథినయ్యెదను.

ఉత్త— చాలు చాలు. నీవేడ, సమరము చేయుటేడ! (తనలో) ఈతఁడు నే నెంత చెప్పినను వినకయున్నాఁడు. ఇంక నేను రథముదిగి పాఱిపోయెదను. (రథముదిగి పాఱిపోవును)

అర్జు— (తనలో) ఇప్పుడు నే నేమి సేయుదును (ఆలోచించి) కానిమ్ము; మా యజ్ఞాతదీక్ష నిన్నటితోఁ బూర్తియైనది. మేము విరటుని నగరమును బ్రవేశింపఁబోవు సమయమున శమీవృక్షముపై దాచియుంచిన మాయాయుధములందు నాగాండీవమును గైకొని యు

త్తరునకు నా సంగతి బయలుపెట్టి యాతనిని సారథిగాఁ జేసి
కొని నేను కురుసేనందాకెద (ప్రకాశముగా నెదుటజూచుచు)
ఉత్తరా! నిలువుము నిలువుము. (నిష్క్రమించును)

దుర్యోధన కర్ణ భీష్మ ద్రోణ కృపాశ్వత్థామలు ప్రవేశింతురు)

దుర్యో—యోధులారా! ఈవింత చూచితిరికదా? అరఁడెవరో మన
పైకి వచ్చుచు రథమూదిగి పాఱిపోయెను.

ద్రోణు—ఆపాఱిపోయిన వాఁడెవ్వఁడో మనమూహింపఁజాలము. దా
నికి చిత్రమగు కారణమేదో యొకటియుండును. అయినను నీవి
షయమున సంశయమందనేల:

ఉ. సందియమందనేల? యిటు ♦ శౌర్యమునన్ గురుసేనపైకి రా
దెందమునందు నెవ్వఁడు క ♦ డిందిదలంచును? వేయునేల సం
క్రందననందనుండతఁడు ♦ కావలె నేరిని జూడఁగోరి గో
బృందముబట్టినాము పుడు ♦ వీరులవారలఁ జూడనయ్యెడున్.

దుర్యో—ఆచార్యా! ఆవచ్చునది యర్జునుండనియా మీయూహ.

ఉ. ఇంచుకయైనబోదలఁప ♦ కే యతఁడేయురుడెంచనేని మా
కంచితసంతసంబెయగు ♦ నయ్యె దురోదరమందువారుగా
వించిన మాప్రతిజ్ఞ నెఱ ♦ వేఱగ లేదనివల్కి మొట్లు పం
పించెద వారలన్ విపిన ♦ వీథులలోఁ జరియింపఁ గ్రిమ్మఱన్.

భీష్మ—(తనలో) వీనికింకను దుర్బుద్ధిపోలేదు. (ప్రకాశముగా) దు
దుర్యోధనా! ఎంతవెఱ్ఱివాఁడవు.

ద్రోణు—

తే. గీ. అర్ధరాజ్యంబు నిమ్మంచు ♦ నడుగవచ్చి
నప్పుడట్లన నగుగాని ♦ యాలకొఱకు
విరటు సేవకుఁడగుచును ♦ నడుగుదెంచుఁ
గాదె! దానికేమందుము ♦ కౌరవేంద్ర.

ఆదియుంగాక పదిమూడు సంవత్సరములనుండియు వాతని చిత్తమున
నడంగియున్న పరాక్రమము నేఁడు పెల్లడించితీరును. అతని నెదిరించుట
కిప్పుడు మీరు సంసిద్ధులైయుండుఁడు.

కర్ణు—ఆచార్యా! రారాజునకుఁ బిఱికిమందుపోయుచుంటివేమి? ఆవ
చ్చువాఁడర్జునుఁడని నీవు నిశ్చయముగాఁ జెప్పఁగలవా?

శా. ఏమీ! పార్థుఁడె వచ్చెగా యిప్పుడు రా♦ నీ కింత యేలా యిఁకన్
భూమీశాగ్రణి యీసుయోధనుఁడు సం♦ మ్మోదింపఁగా నేఁడు సం
గ్రామక్షోణిని యాధనంజయుని దో♦ ర్గర్వంబు దూలింతు నీ
సామీప్యంబున జూడుమా యిఁకను మ♦చ్ఛౌర్యప్రతాపోన్నతిన్.

అశ్వ—అంగరాజా! ఎన్నియైనను చెప్పవచ్చును. కాని, చేయుట మా
త్రము కష్టము.

కర్ణు—అది నీవంటివానికి. (దుర్యోధనునిఁజూచి) రాజేంద్రా! అర్జున
పక్షపాతులైనయీద్రోణాశ్వత్థామలు యుద్ధము సేయనవసరము
లేదు. నేనొక్కఁడ యర్జునుని జెగటార్చెద.

(తెరలో ధ్వని)

ద్రోణు—యోధులారా! దేవదత్తధ్వని వింటిరా! ఇప్పుడైనను నర్జు
నుండని తెలిసెనా?

కర్ణు—

ఉ. అర్జునుఁడైన నేమతని♦ యబ్బను రీశ్వరుఁడైన నేమి వి
స్ఫూర్జితశక్తితో సమర♦ భూమి నెదిర్చి శరాళిగప్పి య
య్యర్జును నేలగూల్చి విబు♦ ధాలయముంగనఁబంపి నేఁడు నే
నార్జనసేతు సద్యశము♦ నందఱుఁజూడఁగ రాజు మెచ్చఁగన్.

అశ్వ—కర్ణా! ఏల యీలీల ప్రగల్భవాక్యములాడెదవు?

తే. గీ. అలద్రుపదనందనీపరిణ♦ యంబునాఁడు
చిత్రరథునిచే రాజు ♦ జిక్కినాఁడు

గాంచియుండము నీవు వి ♦ క్రమముసొంపు
నేఁడు క్రొత్తగవచ్చెనా ♦ నీకుబలము.

కర్ణు—బ్రాహ్మణులగుమిమ్ము వెంటఁబెట్టుకొనివచ్చుట కారవేంద్రుని తప్పు.

అశ్వ—అట్లనా! ఇప్పుడు మనపై కెత్తివచ్చుచున్న ధిరకాలకానన వాసజాతరోషోగ్రుండగు నాయర్జునుసిదాకి రారాజునకుముద ముగలుగఁజేయును.

కర్ణు—అందులకు సందియ మేమున్నది?

ఉ. నరుఁడిటువచ్చుగాకను మ ♦ నంబున భీతినిబొందనేల సం
గరమునవాఁడకాదు త్రిజ ♦ గంబులు మొక్కుటనెత్తివచ్చినన్.
గురుబలశౌర్య మేర్పడఁగఁ ♦ గూల్చెద భూపతి సంతసింపఁగాఁ
బిటికితనంపుమాటలవి ♦ వేకుల భంగిని నాడనేటికిన్.

అశ్వ—రాధేయా! నీ శౌర్య మిందెవ్వరెఱుంగరు?

కర్ణు—ద్రోణాయనీ! యుద్ధము జేసిన నేనే చేయవలయును. మీరేమి చేయఁగలుగుదురు. (దుర్యోధనునిఁజూచి) రారాజా! సంతర్పణ మనినంతన యెంతదూరమైనఁ బరుగెత్తువారును, ఎవరైననొక రూకనిచ్చెదమన్న బొంగుచు నేగువారును, తిరిపె మెత్తికొనుచు జీవయాత్ర గడపువారును, ధనాశచే దుర్దానములఁగొనువారు నునగు నీబ్రాహ్మణు లేమియుద్ధముసేయుదురు?

అశ్వ—సూతకులసంభవుఁడవగు నీవు బ్రాహ్మణుల నిందింపుచుంటి విగా రథచోదకవృత్తి నుండవలసిన నీకు రాజ్యాధిపత్యము లభించుటంజేసి కన్నుగానక యుంటివి.

కర్ణు—సుయోధనా! యుద్ధమున కిట్టివారిని దోడ్కొనివచ్చుట హాని కరము. వీరు తిన్నయింటివాసములనెన్నుమనుజులు.

అశ్వ—(కృపాచార్యునిఁజూచి) మామా! రారాజు భుక్తశేషమును భుజించి బలుపెక్కిన వీనినోటి కడ్డులేక యున్నది. తగినప్రాయశ్చిత్తము చేసినఁగాని బుద్ధిరాదు.

ద్రోణు—కుమారా! తొందరవలదు.

కర్ణు—(అశ్వత్థామనుజూచి) నాకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము చేసెదవుగా?

(ఏదియోపలుకఁబోవ దుర్యోధనుఁడు వారించును)

అశ్వ—కౌరవేంద్రా! వీనినివారించెదవేల? రానిమ్ము; గర్వమును గ్రక్కించెదఁగాక.

ద్రోణు—వత్సా! నీచునితో నీకీప్రసక్తియేల?

దుర్యో—గురుపుత్రా! ఈసమయమున మీకీకలహమేల?

కృపా—కర్ణా! అనవసరసంభాషణమెందుకు?

భీష్మ—దుర్యోధనా! ఈరాధేయుఁడు కార్యగతి నెఱుఁగఁడు. ఇప్పుడు వచ్చువాఁ డర్జునుఁడనుటకు సందియము లేదు. ఈకర్ణుఁడాతనిని నొంటిఁగ దాకఁజాలఁడు. కావున వీరినిఁ బ్రసన్నులుగాఁజేసి కాని కర్తవ్యముఁ జూచుకొనుము.

దుర్యో—(అశ్వత్థామ కర్ణులంజూచి) ఆచార్యతనూజా! ఈసమయమున నీకలహమేల? (ద్రోణాచార్యునిచూచి)

మ. ఘనబాహాబలశౌర్యమేర్పడ నుద ♦ గ్రక్రోధియై శ్వేతవా
హనుఁడిప్పట్టున వచ్చుచుండెఁ గద ఘో ♦ రాజిన్ ననుం దాకఁగా
జను నేయాగతినూరకుండుట, విపర్ ♦ సంగ్రామమందుం బ్రహం
దునిపుత్రుల్ పెనకంగ మార్గమును దో ♦ ద్రోచూడగానొప్పదే.

(నిజరూపముతో నర్జునుఁడుత్తరునితోఁ బ్రవేశించును)

అర్జు—ఉత్తరా! నీయనుమానము తీరినదికదా?

సీ. తగసిచేతమున మీా ♦ తండ్రి సేవించెడు
యాకంకభట్టైధ ♦ ర్మాత్మజుండు
వలలుండుగానొప్పి ♦ వంటలవాఁడైన
వాఁడెచిన్నన్నయ ♦ వాయుసుతుఁడు
హయశిక్షకుండయి ♦ యవనీశుగొల్చువా
మగ్రింధి యేసుమీా ♦ మానకులుఁడు
గోపాలకుండయి ♦ భూపాలుగొల్చుతం
త్రిపాలుఁడేసహా ♦ దేవుఁడేన

తే. గీ. యర్జునుండను సైరంధ్రి ♦ యాజ్ఞసేని
యట్లుమీాతండ్రి గొల్చుచు ♦ నలరుచుండె
వరుసగడచితి మజ్ఞాత ♦ వాసదీక్ష
సత్యమునుజెప్పితినిఁ కేల ♦ సంశయంబు.

నేను దేవలోకమున కరిగినప్పు డూర్వశియిచ్చిన శాపకారణమునఁ బేడినైతి. ఇదియే గాండీవము. ఇయ్యది మహేంద్రుఁడొసంగిన మణి కిరీటము.

ఉత్త—మహాత్మా! వందియము వాసితిని. (ఇంచుక యూరకుండి) మాామేనమామయగు కీచకుని జంపినది మీా భీముఁడే యై యుండును,

అర్జు—అవును. అదియుంగాక దుర్యోధనునిచే మాాజాడ నెఱుంగుటకు వచ్చినమల్లుని నోడించినదికూడ యాతఁడే; ఉత్తరా! ఇఁకరథ ముపోనిమ్ము. అదిగో కురుసైన్యము.

ఉత్త—(రథమునడపుచున్నాఁడు.)

అర్జు—రథమాపుము—(చేతితోఁజూపుచు)

తే. గీ. అతఁడుగంగాసుతుఁడు ద్రోణుఁ ♦ డతఁడు కృపుఁడ
తండు ఘటసంభవసుతుఁ డ ♦ తండుకవుల

వెంటనున్న వాఁడదె కురు ♦ విభుఁడు వాని
ప్రక్కనున్న వీరుండె యా ♦ రాధసుతుఁడు.

ఆ ద్రోణాచార్యుఁడు మాకందఱకును శస్త్రగురుఁడు. ఆతనికినాయం దెంతయో ప్రేమ. పితామహుఁడగు గాంగేయుఁడు మమ్ము బాల్యమాదిగఁ బెంచెను. గురుపుత్రుఁడును నేనును సోదరులచందమునను దుము. కృపుఁడుగూడ మాకాచార్యునివంటివాఁడే (ఇంచుకయూరకుండి) వీరిమొదల నాకు గల గౌరవమును జూపుటకు శరములచేతనే యారాధింతును (కొన్ని శరముల విడిచి) ఉత్తరా! రథమును సుయోధనుఁ డున్నదెసకుఁ బోనిమ్ము?

ఉత్త—ఇదిగో—పోనిచ్చుచున్నాను.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

ద్రోణు—(సంతోషముతో) అర్జునా! శిష్యుఁడవన్న నీవే!

ఉ. నీకువిరోధియైన కురు ♦ నేతనుగొల్చుచునున్న సద్గురున్
బ్రాకటభక్తినీగతి శ ♦ రంబులఁ బూజయొనర్చు వాఁడ వా
హా! కడు సంతసించితిని ♦ నందెదుగాక ఫలంబు దీనికో
హో! గురువంశదీప సుగు ♦ ణోజ్జ్వలభూషణ యింద్రనందనా!

భీష్మునిఁ జూచి) గాంగేయా! పార్థునిగురుభక్తిఁ గంటివా?

భీష్మ—ఆచార్యా! అతనిగురుభక్తి వర్ణనాతీతము. (ఇంచుకయూరకుండి) అదుగో! అర్జునుఁడు పశులయొద్దనున్న రారాజుపై కరుగుచున్నాఁడు. దుర్యోధనుఁ డాతనిని మార్కొనఁజాలఁడు.

అశ్వ—రాధేయుఁడుండెనుకదా?

ద్రోణు—అట్లని మనమూరకొనరాదు. మీరిరువురు నరిగి దుర్యోధనునకు బాసటయై నిలుఁడు.

(కృపాశ్వత్థామలు నిష్క్రమింతురు.)

ద్రోణు—అదిగో ! దుర్యోధనునిపైకేగు పార్థుని గర్ణుఁడు దాకినాఁడు.

భీష్మ—ఇరువురును సమర్థులే (పరికించి) అటుచూడుము. కర్ణునతిక్రమించి యర్జునుఁడు దుర్యోధనునిపైకిఁ బోవుచుండఁగా నతని కశ్వత్థామ యడ్డుపడినాఁడు.

ద్రోణు—(చూచి) అవునుగాని, యేకారణముచేతనో, యర్జునుఁడు నాకుమారుని దలపడక యిట్లే వచ్చుచున్నాఁడు?

అర్జు—(ఉత్తరునితోఁ బ్రవేశించి) ఉత్తరా! రథమును మాగురుచరణసన్నిధికిఁ బోనిమ్ము; (తనలో) నాయందెంతయో ప్రేమబూని యస్త్రవిద్యావిశారదునిగాఁ జేసినమహానుభావుఁడగు నీతనిపై నెట్లు సమరమునకుఁ బోవుదును ?

(ద్రోణునిఁజూచి—ప్రకాశముగా)

తే. గీ. వనములందున బండ్రెండు ♦ వత్సరములు
వాసమొనరించివచ్చిన ♦ ఫల్గునుండు
మీరుబెట్టినదీవంబు ♦ మీకుభక్తి
బ్రణతులర్పింతుఁగొనఁదగుఁ ♦ బరమకృపను.

(నమస్కరించును)

ద్రోణు—పార్థా ! నీగురుభక్తికి సంతసించితిని. నీకు శుభంబగుఁగాక! లెమ్ము, సందియమందక యాహవమున మమ్మెదిరింపుము.

అర్జు—గురువర్యా ! నీవెంతచెప్పినను నేను తొలుత శరప్రయోగము సేయఁజాలను. అట్లొనర్చితినేని, ధర్మసంధుఁడగు యుధిష్ఠిరుఁడు నాపైనలుగును.

ద్రోణు—నీవినయమునకు మెచ్చితిని. రణోచితస్థలమున కరగుదము రమ్ము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

భీష్మ—(పరికించి) భళిరా! పార్థా! నీయస్త్రవిద్యానైపుణ్యమును శ్లాఘింపవచ్చును. అస్త్రగురునే మోదించితివి. అశ్వత్థామ శారద్వతులు తెల్లబోయి చూచుచుండిరి. అదిగో! అర్జునుఁ డేమోయనుచున్నాఁడు.

(తెరలో)

మ. ఇదె గోపాలకులార గోసమితితో ♦ నింపారగాఁ బొండు నర్గ
గదియర్ వచ్చుచునున్న కౌరవుల సై ♦ న్యంబెల్ల మున్మాది మా
స్పదగర్వంబు గురుతుమాపతికి న ♦ స్వీకించి మత్స్యేశ్వరుం
డెద సంతోషము నందగా నిపుడె నే ♦ నంతైన శౌర్యంబునన్.

భీష్మ—అర్జునుఁడు; గోవులఁ దోలుకొని పొమ్మని గోపాలకుల కాజ్ఞాపించుచున్నాఁడు.

(అర్జునుఁడు త్తరునితో) బ్రవేశము.)

అర్జు-చ॥ అనిమిషవాహినీ నయము ♦ నాజి నెదిర్చిన గాని యాసుయో
ధనుని గలంపలేము గద ♦ తాతకు మాయెడ గూర్మియుగ్గలం
బని తలపోయఁ జెల్లదు న ♦ యంబును నాతఁడు తప్ప డిప్పుడ
య్యనఘుఁడు, సంశయింపకిఁక ♦ నాజి యొనర్చెద తేరు నుత్తరా.

నెమ్మదిగా రథమా తని సమీపమునకుఁ బోనిమ్ము,

ఉత్త—(అట్లు సేయును)

భీష్మ—(తనలో) అర్జునుఁడు నాదెసకే వచ్చుచున్నాఁడు. అదిగో! సుయోధననాధులుగూడ నేనర్జునునితో నెట్లు పోరుదునో చూచుటకు కాఁబో లిట్లు వచ్చుచున్నారు.

అర్జు—(భీష్మునిఁ జూచి) పితామహా!

చ. అని యొనరిన్ను గెల్వఁగ బు ♦ రారికి నైనను శక్యమా న యో
యనఘచరిత్ర! యట్టియెడ ♦ నాలకు నై విరటుండు బంప బం

ట నగుచువచ్చినాఁడను, గృ ♦ తఘ్నువిచారణహీనునన్ను నుఁ
మనమున నెట్లు చూచెదవొ ♦ మన్ననసేయఁగ నిన్ను వేడెదన్.

భీష్మ—

చ. హరు నెదిరించి పాశుపత ♦ మందితివంచును విన్నదాది భీ
కరరణమందునిన్ను జెన ♦ కంగలయేటి వరాక్రమాఢ్యులు
ర్వరగలరే యటంచెపుడు ♦ భావమునందు దలంచుచుందు
క్కరణిగలంచెదో రణము ♦ ఖంబున నన్నిఁకఁ జాతునర్జునా!
రణోచితస్థలమున కరుగుదము రమ్ము.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

అశ్వ—(కృపాచార్యునిఁజూచి) మామా ; తాతమనుమలసంగరాద్భ
త్యము చూచుచుంటివా? ఒకరికొకరు తీసిపోవుటలేదు.

కృపా—ఇరువురును సమానులే. ఇందొకఁడు హరినిగెలిచినాఁడు. వే
రొకఁడు హరునెదిరించినాఁడు.

ద్రోణు—అదిగో! అర్జునుఁడు భీష్మునతిక్రమించి యిట్లు వచ్చుచు
న్నాఁడు.

(ఉత్తరునితో నర్జునుఁడు—ప్రవేశించును)

అరు—ఉత్తరా! ఇంకఁగురుపతి మనకుఁజిక్కినట్లే. (చేతితోఁజూపుచు)
ఈకురుకులపాంసనుఁడే బాల్యమునుండియు మాకెన్నో సిలు
గులఁ గల్పించుచున్నాఁడు.

ఉ. ఈతనితోడ మాకు రణ ♦ మిప్పటికిన్ లభియించెఁ గౌరవ
వ్రాతము భీతినొంది పడి ♦ పారఁగ దుర్మదు వీనితోక; వి
ఖ్యాతినిగాంతు న య్యమరు ♦ లద్భుతమందినుతించునట్లు నా
కీతనితో రణంబనిన ♦ నెంతయుఁ బందువయౌనునుత్తరా.

(దుర్యోధనునిఁజూచి) దుర్యోధనా!

మ. నినునే జంపెదనంచు భీతిగనుచుఁ • దిచ్చేసితే యిట్లు నీ
వనుమానింపగనేల దానికొలఁబై • యానాఁడు నిన్ గూల్పఁగా
ఘనబాహాబలశాలి భీముఁడు ప్రతి • జ్ఞంజేసియున్నాఁడు కా
వున నిన్నుం వధియింపఁజూడను నిరో • పోపొమ్ము దుర్యోధనా!

దుర్యో—(తలవాల్చి నిలుచును)

(భీష్మాదులు మరల యుద్ధసన్నద్ధులై శరప్రయోగము సేయుదురు.)

అర్జు—(తనలో) వీరిని సమ్మోహనాస్త్రమున మూర్ఛపుచ్చెదఁగాక!
(ధ్యానము నటించి శరప్రయోగము సేయును)

(అందఱు మూర్ఛనటింతురు)

అర్జు—ఉత్తరా! నీవు భూదరియగు నుత్తరకోరిక ననుసరించి వారి యుష్ణీషాంచలముల నుత్తరించి తెమ్ము; మదీయమోహనాస్త్రమునకుఁ బ్రతి గాంగేయుఁడెఱుఁగును; కావున నతనిదెసకుఁ బోవలదు.

ఉత్త—మంచిది. (కౌరవయోధుల తలపాగాలు తెచ్చును)

అర్జు—ఇఁక బోవుదము రమ్ము. రమ్ము.)

భీష్మ—(లేచి) అవురా! పార్థా! ఎంతపని జేసితివి; (సుయోధనుని జూచి) కురురాజపుత్రిక నుత్తరించెనని యే తలఁచితిని. కాని యాతఁడట్లు సేయలేదు; అర్జునా! ధర్మజానితముఁ డవనఁ జెల్లును

దుర్యో—(లేచి) అర్జునా! నిలువుము.

భీష్మ—సుయోధనా! తొందరపడకుము; అర్జునుఁడు ధర్మమూర్తి యగుటచే మనలను ప్రాణములతో విడిచినాఁడు; ఇదిచాలును; పోవుదము రమ్ము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

రంగము:-[విరటునిమందిరము:-విరటుఁడును-ధర్మరాజు(కంకుభట్టు) ను వినోదార్థమై జూదమాడుచుందురు]

విర—ఆర్యా ! కంకుభట్టారకా! నాకుమారుఁడు బృహన్నలను సారధిగాఁ జేసికొని, కురువీరులతోఁ బోరి మనగోగణమును మరలించుకొనివచ్చుటకరిగెనని విని యుంటివికదా ! ఆతఁడింకను రాలేదేమి కారణమో ! నాచిత్తము పరిపరివిధములఁ బోవుచున్నది. కౌరవవీరులుకుమారున కేమియొగ్గు సలిపిరో తోఁచకున్నది.

ధర్మ—రాజేంద్రా ! నీవు కుమారునివిషయమై చింతింప నవసరములేదు. ఆతనికి సారధియైయున్న బృహన్నల సామాన్యుఁడు కాఁడు. రథసారథ్యమునందెట్టినైపుణ్యమున్నదో యుద్ధముసేయుటయందుఁగూడనట్లేయున్నది; బృహన్నలప్రక్కనుండఁగా నుత్తరుని కేటిదూచుటకుఁ బురహరునకైనను దరముకాదు.

(గోపాలకుఁడు—ప్రవేశించును)

గోపా—మహారాజా ! జయముజయము.

విర—ఏమిరా వార్తలు?

గోపా—మహాప్రభూ! కౌరవులచే బంధింపఁబడిన గోవులను మఱలించుకొని మనయుత్తరకుమారుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు.

విర—ఏమీ ! కుమారుఁడు జయముగాంచియే వచ్చుచున్నాఁడా? ఆతనికిని కౌరవసైన్యమునకును బోరాటముజరిగినదా ;

గోపా—దేవా ! నే నసత్యము పలుకుదునా? గొప్పయుద్ధమేజరిగినది. మనవారేగెలిచిరి.

విర—సంతోషము-సరే! నీవరుగుము (ఉత్తరునుద్దేశించి)

మ. పదియారేడుల వాలకుండ పరరే ♦ బాహాబలప్రౌఢి దు
ర్మదుఁడై యుట్లరుదెంచి గోవులఁ గురు ♦ క్ష్మాభర్త బంధింపఁగా